Алран кайми аки-сухи, асран кайми атти-анни...

ХЫПАР

ХРЕСЧЕН САССИ

ЮНКУН

97 (2509) 1
Хакĕ ирĕклĕ
Эрнере икĕ хут тухать

2014,
декабрь/раштав, 17

1991 çулхи апрелĕн 21-мĕшĕнче тухма тытăннă

Сутса укçа тума чăрмав çук

– Ялхуçалăхĕнче туса илекен çимĕçе сутма хальхи вăхăтра чăрмавлă мар. Паян влаç тытăмĕсен çĕр ĕçченне, ялхуçалăх таварĕ туса кăларакана пур енлĕн пулăшмалла, – палăртнă Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев наци проекчĕсене пурнăçлас тĕлĕшпе ĕçлекен канаш ларăвĕнче.

Чылай йышши апат-çимĕçе ют çĕршывран турттарма чарни хресчене хăйĕн таварне ирĕклĕ сутма çул уçрĕ. Çав вăхăтрах ялхуçалăхĕнчи ĕç тухăçлăхĕ çине те куç уçса пăхтарать политикăри паянхи лару-тăру. Хамăра хамăр тăрантарма чăнахах пултаратпăр-и?

ÇĔРУЛМИ

Республикăн ялхуçалăх министрĕ Сергей Павлов пĕлтернĕ тăрăх – кăçал çĕрулми сахал пухса кĕртнĕ: пĕлтĕрхи кăтартăвăн 91,7 процентне (580,3 пин тонна) кăна. Вăрлăх çитменрен тата маларахри çулсенче вăл ытла та йÿнĕпе сутăннăран. "Çитес çул каплах тăвас марччĕ, чăваш çĕрулмин ятне çÿле çĕклесчĕ. Çапла тума майсем çителĕклĕ", – шантарать министр.

Пÿлмене пĕтĕмпе 554,2 пин тонна тырă (пĕлтĕрхинчен 40 процента яхăн ытларах) кĕнĕ.

АШ-КАКАЙ

Республикăра иртнĕ çулхинчен ытларах аш-какай хатĕрленĕ. Тĕслĕхрен, ялхуçалăх организацийĕсемпе хресчен-фермер хуçалăхĕсем кăна аш туса илес кăтартăва 15,8 процент ÿстернĕ. Ку савăнтарать, анчах ял çынни ĕлĕкхи пек выльăх тытса нушаланасшăн мар. Çавăнпа халăхра какай туса илесси 11 процент чакнă. Çулталăк вĕçленнĕ тĕле 108 пин тонна выльăх тата кайăк-кĕшĕк ашĕ туса илмелле. Çакă пĕлтĕрхинчен нумайрах (106,8 процент), анчах ЧР Ялхуçалăх министерствипе Раççей министерстви çак çул валли йышăннă Килĕшĕвĕн тĕллевне пурнĕр саплаштараймăпăр. Плари кăтартăва (118 пин тонна) 8,5 процент тултараймастпăр. Ялхуçалăх организацийĕсем япăх ĕçленĕшĕн мар ку, халăх выльăх тытманран. Пĕтĕмĕшле калăпăшăн 33,4 проценчĕ килти хуçалăхсене пырса тивет-çке.

Федерацин Атăлçи округĕнче Оренбург облаçĕнче пурăнакансем çеç килти хуçалăхра аш-какай туса илес кăтартăва ÿстернĕ. Удмуртсем ăна пĕлтĕрхи шайра сыхласа хăварма пултарнă. Ыттисенче вара пирĕн патри пекех чакнă.

СĔТ

Вăрнарсемпе Елчĕксем кăçалхи 10 уйăхра сăвăм калăпăшне 2 пин тата 1,5 пин тонна ÿстернĕ. Çав вăхăтра Муркаш районĕнче – 443, Пăрачкавра 325 тонна чакарнă. Кăçал республикăра 540 пин тонна сĕт суса илме палăртнă, анчах 423 пин тонна пулĕ-и, çук-и? Ял халăхĕ ĕне усраса сĕтлĕ пуласшăн çунмасть. Çакă ура хурать те. Оренбург облаçĕсĕр пуçне Атăлçи тăрăхĕсенче пуринче те çакнашкал лару-тăру.

Тĕллеве пурнăçа кĕртме 117 пин тонна сĕт суса илме ĕне шутне харăсах 25 пин пуç таран ÿстермелле. Çакна валли 10-15 сĕт-çу комплексĕ тумалла. Çавăнпа план кăтартăвне çĕнĕрен пăхса тухма республика Раççей Ялхуçалăх министерствине çырупа тухасшăн.

Темле пулсан та хресченсем яваплăхран пăрăнмаççĕ. Çакна выльăх-чĕрлĕхĕн çĕнĕ фермисем хута кайнинче куратăн. Кăçал 12 инвестици проектне пурнăçланă, вĕсенчен 6-шне – фермер хуçалăхĕсенче. 2006 çултанпа республикăра 214 проект пурнăça кĕрсе пырать.

Тин çеç ĕçе пуçăнакан фермерсене пулăшма тата выльăх-чĕрлĕх фермисене (çемье фермисене) аталантарма май паракан программăсемпе республика анлă усă курать. Федерацин Атăлçи округĕнче ку тĕлĕшпе вăл чи хастаррисенчен пĕри. Мускавра иртнĕ "Ылтăн кĕркунне" куравра кăçал ылтăн медальпе Диплома тивĕçнĕ.

ÇĂМАРТА

Кăçалхи 10 уйăхра пĕлтĕрхинчен сахалрах çăмарта хатĕрленĕ. Çулталăк вĕçленнĕ тĕле унăн шучĕ 270 млн штукпа (пĕлтĕрхи кăтартăвăн 80 проценчĕ) танлашмалла. Шут чакни "Юрма" агрохолдинг ытларах чăх-чĕп ашĕ хатĕрлеме тĕллев лартнипе çыхăннă. Турра шĕкĕр, республикăра чăх-чĕп фабрикисем çук мар. Муркашпа Канашрисем кăçал ĕç тухăçлăхне ÿстерчĕç. Çитес çул вĕсен кăтартăвĕсен тата сумлăрах пулмалла.

ВЫЛЬĂХ-ЧĔРЛĔХ

Чăвашстат кăтартăвĕпе ноябрь уйăхĕ тĕлне майракаллă шултра выльăх йышĕ 201,7 пин пуça çитнĕ.

Ытти выльăх шучĕ ялхуçалăх организацийĕсемпе фермер хуçалăхĕсенче чакнă: 93,2 пин ĕне, 176,4 пин сысна (7,7 процент чакнă), 181,6 пин сурăхпа качака (2,5 процент чакнă), 3534 пин кайăк-кĕшĕк (12,3 процент чакнă) юлнă.

ИНВЕСТИЦИ

Ноябрĕн 1-мĕшĕ тĕлне республикăра 6 млрд тенкĕлĕх инвестици явăçтарнă. "Юрма" агрохолдингра анлă модернизаци пырать.

Патшалăх пулăшăвĕпе кăçал пахча çимĕç тата çĕрулми упрамалли 10 комплекс тунă. Вĕсенче харăсах 25 пин тонна чĕр тавар упрама пулать. Управ хуралтисем Елчĕкпе Вăрмар районĕсенче хута кайнă, Куславккарине реконструкциленĕ.

"Ольдеевская" агрофирмăн теплицине çĕнетнĕ.

Январь-октябрь уйăхĕсенче ялхуçалăх предприятийĕсем 163 трактор (иртнĕ çул кăтартăвĕнчен 115,6 процент), тырă вырмалли 52 комбайн (108,3 процент), выльăх апачĕ хатĕрлемелли 25 комбайн (116,7 процент) туяннă.

Шел, Улатăр, Куславкка тата Çĕмĕрле районĕсенче выльăх-чĕрлĕх отраслĕнче пĕр инвестици проектне те çул паман.

Паянхи куна агропромышленноç комплексĕ патшалăхран 1951,1 млн тенкĕ (пĕлтĕрхи çак тапхăртинчен 93 е çулталăкри лимитран 79,5 процент) илнĕ. Çав шутра федераци бюджетĕнчен – 1304,86 млн, республикăннинчен – 646,2 млн тенкĕ.

ШАЛУ

Чăвашстат пĕлтернĕ тăрăх – ялхуçалăхĕнче тата вăрман ĕçĕнче тăрăшакансен вăтам ĕç укçи вунă уйăхра 12657,7 тенкĕпе (иртнĕ çулхи çак тапхăртинчен 116,3 процент) танлашнă. Экономика тытăмĕнчи вăтам ĕç укçипе танлаштарсан кăтарту 62,2 процент ÿснĕ.

Атăлçи округĕнче çак ÿсĕмпе республика пĕрремĕш вырăнта. Шалу виçипе – 12-мĕшĕнче, анчах Оренбургпа Саратов облаçĕсенчен малта.

ЯЛ АТАЛАНĂВĔ

Республикăри ялсене аталантарассипе çыхăннă хушма программăпа çамрăк çемьесемпе специалистсене, ял çыннисене çурт тума е туянма строительствăн 70 проценчĕ таран тÿлесе пулăшма палăртнă.

Кунсăр пуçне çитес çул ялти социаллă объектсем патне çитмелли çулсене юсама та пулăшĕç. Ялта çурт лартма е туянма республика бюджетĕнчен кăçал 50 процент хушса тÿленĕ пулсан çитес çул кăшт сахалрах – 30 процент.

ПУРТЕ ÇИТЕЛĔКЛĔ

Кăçал пĕлтĕрхинчен 40 процент нумайрах тĕш тырă пуçтарса илнĕ. Вăл тата ытти кирлĕ чĕртавар саппасра пур. Çăкăр пĕçермелли çăнăх авăртма та, выльăх валли фураж хатĕрлеме те элеваторсенче тырă çителĕклĕ.

Юлашки вăхăтра хуратул хакĕ ÿсни пирки шăв-шав нумай пулчĕ. Раççей Ялхуçалăх министерствинчен пĕлтернĕ тăрăх – кăçал хуратула пĕлтĕрхинчен 28 процент ытларах пуçтарса илнĕ. Пурне те çитет. Апла хака усламçăсем ÿстерме тăрăшаççĕ. Вĕсен кăмăлне çырлахтарассишĕн хуратула хутаçĕ-хутаçĕпе туянма кирлĕ мар.

Республикăра пурăнакансем ялхуçалăх таварĕпе пахча çимĕçе "Кĕр мăнтăрĕ" ятпа иртнĕ ярмăрккăсенче туянчĕç.

Ашпа сĕте, ытти чĕртавара тирпейлемелли хушма объектсене ĕçлеттерме майсем пур. Çакна шута илсе хальччен усă курман объектсене хута яма тата çĕннисем тума 9,5 млрд тенкĕ уйăрма палăртнă.

Ирина НИКИТИНА.

ПУРНĂÇ ТАППИ

Тĕп тĕллев – ачасен сывлăхĕ

Декабрĕн 15-мĕшĕнче Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев ертсе пынипе 2012-2017 çулсенче ача-пăча интересĕсене хÿтĕлес стратегие пурнăçа кĕртме йĕркеленĕ координаци канашĕн ларăвĕ иртнĕ.

ЧР физкультурăпа спорт министрĕ Сергей Мельников ачасемпе çула çитмен çамрăксене сывă пурнăç йĕркине хăнăхтарас тĕллевпе республикăра еплерех ĕçленине палăртнă. Паянхи кун 58 пин ытла вĕренекен (47 процент) спорт шкулĕсенче, ятарлă клубсенче, çавăн пекех ача-пăча керменĕсемпе центрĕсенче ирттерекен занятисене çÿрет. Ачасемпе çамрăксен спортне аталантарасси чи кирлĕ çул-йĕр шутланать. 2015 çулта шкул çулĕнчи кашни иккĕмĕш ачана спорт секцине явăçтарма тĕллев тытнă.

ЧР физкультурăпа спорт министрĕ палăртнă тăрăх – ку тĕлĕшпе спорт класĕсем уçни усă кÿретех. Çакнашкал классенче расписани урăхларах: ачасем кунне пĕр-икĕ хутчен тренировкăра пулаççĕ. Унсăр пуçне Шупашкарти шкулсенче «Зарядка çăлтăрпа пĕрле» юхăм анлă сарălнă. Çĕнĕ вĕренÿ çулĕнчен вара ачасем зарядкăна кашни кунах тухĕç.

ЧР вĕренÿпе çамрăксен политикин министрĕ Владимир Иванов ачасен ÿтпĕвне писĕхтерес тĕллевпе 2014 çулта ял шкулĕсенче 40 спортзала çĕнетнине пĕлтернĕ. Шупашкарта бассейнсене çĕнетсе улăштарас тата шкул çумĕнче пысăк стадионсем тăвас программа ĕçлет.

«Физкультурăпа спорта аталантарас тата сывă пурнăç йĕркине хăнăхтарас тĕлĕшпе нумай укçа уйăраççĕ. Çакă ачапăчана тата çула çитмен çамрăка çирĕп сывлăх парать. Ку вăл пирĕншĕн – паянхи тĕп тĕллев», – çирĕплетнĕ хăйĕн шухăшне Михаил Игнатьев.

ЧР сывлăх сыхлавĕпе социаллă аталану министрĕн ĕçĕсене пурнăçлакан Татьяна Богданова ача-пăча сывлăхне çирĕплетекен витĕмлĕ вăйсене палăртнă. Ку тĕлĕшпе медицина çеç мар, çемье тата вĕренÿ учрежденийĕсен те яваплă пулмалла.

Ларура çавăн пекех Шупашкарта, Çĕнĕ Шупашкарта, Муркашпа Етĕрне районĕсенче 2012-2017 çулсенче ачасен интересĕсемпе пулса пыракан наци стратегине пурнăçа кĕртесси çинчен докладсем итленĕ.

Валентина МАКСИМОВА.

ÇАНТАЛĂК

Шупашкарта	Вăхăт	17.12	18.12
Температура, ^{0}C	2–4 сехетре 14–16 сехетре	–4 +1	0 +2
Юр çăвать		–	⁂
Атмосфера пусăмĕ, мм		754	746

Кадастр хакне кура

Пурлӑхран илекен налук регион налукӗсен шутне кӗрет тата регион бюджечӗсен шанчӑклӑ тупӑш ҫӑлкуҫӗ шутланать. Кадастр хакне шута илсе куҫман пурлӑх объекчӗсене налук хумалли йӗрке РФ Налук кодексӗн 30-мӗш сыпӑкӗпе йӗркеленет.

Аса илтеретпӗр, 2013 ҫулхи ноябрӗн 2-мӗшӗнче «РФ Налук кодексӗн 12-мӗш статйин пӗрремӗш пайне тата 30-мӗш сыпӑкӑн иккӗмӗш пайне улшӑнусем кӗртесси ҫинчен» федераци саккунне алӑ пуснӑ. Чӑваш Енре ҫак саккун паян еплерех ӗҫлет-ха?

Енчен те унччен налук хумалли никӗсе пурлӑхӑн ҫулталӑкри вӑтам хакӗ пек палӑртнӑ пулсан, 2014 ҫултан пуҫласа куҫман пурлӑхӑн уйрӑм объекчӗсем тӗлӗшпе налук хумалли никӗсе вӗсен кадастр хакӗ пек палӑртаҫҫӗ. Сӑмахран, РФ Налук кодексӗн 378.2 ҫӗнӗ статйипе килӗшӳллӗн организацисенчен пурлӑх илекен налук никӗсне куҫман пурлӑхӑн ҫак объекчӗсем тӗлӗшпе кадастр хакне шута илсе палӑртаҫҫӗ:

1. администрципе ӗҫлӗ центрсем тата суту-илӳ центрӗсем (комплекссем), унти пӳлӗмсем;

2. куҫман пурлӑх объекчӗсен кадастр паспорчӗсемпе е куҫман пурлӑх объекчӗсен техника учечӗн документчӗсемпе килӗшӳллӗн офиссем, суту-илӳ объекчӗсем тата йӑла ыйтӑвӗсене тивӗҫтерекен объектсем вырнаҫтармалли е офиссене, суту-илӳ объекчӗсене тата йӑла ыйтӑвӗсене тивӗҫтерекен объектсене вырнаҫтарма усӑ куракан пурлӑхман пӳлӗмсем;

3. хӑйсен яланхи представительствисем урлӑ Раҫҫей Федерацийӗнче ӗҫлемен ют ҫӗршыв организацийӗсен куҫман пурлӑх объекчӗсем. Ҫавӑн пекех асӑннӑ организацисен Раҫҫей Федерацийӗнче яланхи представительствисем урлӑ ӗҫлекен ют ҫӗршыв организацийӗсен куҫман пурлӑх объекчӗсем.

РФ Налук кодексӗн 12-мӗш статйин 3-мӗш пункчӗн 4-мӗш абзацӗ тӑрӑх саккун кӑларакан органсене регион налукӗсем енӗпе налук хумалли никӗсе палӑртмалли уйрӑмлӑхсене ҫирӗплетме полномочи панӑ. Апла пулсан организаци пурлӑхӗнчен илекен налук тӗлӗшпе те. Ҫапла вара ҫӳлерех асӑннӑ куҫман пурлӑх объекчӗсем тӗлӗшпе налук хумалли никӗсе кадастр хакӗ евӗр палӑртмалли йышӑнӑва Чӑваш Республикин саккунӗпе ҫирӗплетмелле.

Хальхи вӑхӑтра кадастр хакӗ евӗр палӑртакан налук хумалли никӗсе кӑтартакан куҫман пурлӑх объекчӗсен перечененье йӗркелес енӗпе Чӑваш Республикин Министрсен Кабинечӗн йышӑнӑвӗпе полномочи панӑ орган ЧР Пурлӑх министерстви шутланать.

Унсӑр пуҫне Чӑваш Республикин Министрсен Кабинечӗн 2014 ҫулхи октябрӗн 13-мӗшӗнчи 343-мӗш йышӑнӑвӗпе налук хурас тӗллевпе ҫуртсемпе (хуралтӑсемпе, сооруженисемпе) тата пӳлӗмсемпе усӑ курнине палӑртмалли йӗрке ҫирӗплетнӗ.

Налук хумалли никӗсе палӑртасси ҫине куҫма Чӑваш Республикин тивӗҫлӗ саккунне йышӑнмалла. Вӑл налук хумалли никӗсе куҫман пурлӑх объекчӗсен кадастр хакне шута илӗ.

Унсӑр пуҫне РФ Налук кодексӗн 378.2 статйипе килӗшӳллӗн куҫман пурлӑхӑн кашни пайӑр объекчӗн тӗллевне палӑртма вӑл вырнаҫнӑ ҫӗр лаптӑкӗ тӑрӑх хаклама пулать. Унпа усӑ курма ирӗк панӑ тӗссенчен пӗри суту-илӳ, общество апатлану тата йӑла ыйтӑвӗсене тивӗҫтерекен объектсене вырнаҫтарассине шута илнӗ.

Ҫӗр лаптӑкӗпе усӑ курма ирӗк пани тата унта вырнаҫнӑ объектсем ҫинчен калакан информаци хальхи вӑхӑтра патшалӑхӑн куҫман пурлӑх кадастрӗнче кӑна пур. Тивӗҫлӗ объектсене харпӑрлӑхра тытакансем ҫинчен калакан информаци вара куҫман пурлӑх прависен пӗрлӗхлӗ патшалӑх реестрӗнче упранать.

Хӑйтытӑмлӑх

«Чирлеттерекенни» сахаллантӑр

Пӗр ҫыннӑн – пӗр шухӑш, ҫӗр ҫыннӑн – ҫӗр шухӑш. Кашнин шухӑшне пӗлме, хӑйӗннипе танлаштарса хак пама кирлех-ши ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхне? "Кирлӗ. Маншӑн ҫакӑ пӗлтерӗшлӗ", – ҫирӗплетет Сӗнтӗрвӑрри районӗнчи Октябрьски ял тӑрӑхне ертсе пыракан Анатолий Аркадьевич Мясников.

Нумаях пулмасть унӑн пуҫарӑвӗпе районта дискусси клубӗ йӗркеленнӗ. Унта хӑй вӑхӑтӗнче ял администрацийӗн ертӳҫинче, район Канашӗн депутачӗнче е профсоюз тытӑмӗнче ӗҫлесе паха опыт пухнӑ ҫынсем пуҫтарӑнаҫҫӗ. Халӑх шанса суйланӑ ҫынсем. Пӗр ҫул кӑна тӑрӑшман вӗсем вырӑнта пурӑнакансемшӗн. Апла паянхи ыйтусене сӳтсе явма мӗншӗн вӗсене хутшӑнтарас мар? Вӗсен пӗлӗвӗпе, шухӑшлавӗпе пурнӑҫри ҫитменлӗхсене тепӗр чухне чӑнахах та ҫӗнӗлле хаклатӑн, малаллахи ҫул-йӗре уҫҫӑн куратӑн.

– Анатолий Аркадьевич, унашкал ҫынсене дискуссие явӑҫтарма мӗншӗн-ха уйрӑм клуб йӗркелеме тивнӗ? Район шайӗнче иртекен мероприятисем, вырӑнти влаҫ халӑх умӗнче отчет туни Сӗнтӗрвӑррисемшӗн ҫителӗксӗр-им?

– Калӑр-ха, район администрацийӗнче иртекен канашлусене ахаль ҫын хутшӑнма пултарать-и? Сайра-хутра халӑхпа тӗлпулусем иртеҫҫӗ, анчах унта кӑткӑс ыйтусене ирӗклӗн тишкерме е вӑхӑт ҫитмест, е ытти сӑлтав чӑрмантарать.Пирӗн клуб вӑл – кулленхи ҫивӗч ыйтусене сӳтсе явмалли вырӑн. Аслӑ тата ӑслӑ ҫынсен шухӑшӗсене итлени, пур енлӗн тишкерни кирек епле ертӳҫӗшӗн те ытлашши пулас ҫук. Мана ҫакӑ, тӗслӗхрен, ӗҫре пулӑшать. Хам пек шухӑшламан ҫынран вӗренмелли те пур иккен. Шута, ӑса илмелли вара пайтах. Тавлашура чӑнлӑх ҫуралать тесе ытахальтен каламан.

– Районти йывӑрлӑхсене, мӗнле тусан мӗнле аванрах пулмаллине тишкеретӗр апла. Юлашки хут сирӗн клуба ҫӳрекенсене мӗн канӑҫсӑрлантарчӗ-ха?

– Тавлашу клубӗ нумаях пулмасть йӗркеленнӗрен хамӑрӑн Устава пӑхса тухрӑмӑр, йыша ҫӗнӗ ҫынсем хутшӑнчӗҫ. Халӗ ӗнтӗ эпир ҫирӗме яхӑн.

Тӑван района пулӑшмалла, ҫавӑнпа кулленхи пурнӑҫа "чирлеттерекен" ыйтусене сӳтсе явма эпир иртнинче "Единая Россия" тата ытти парти ҫыннисене те йыхравларӑмӑр. Малашне пирӗн клубпа кӑсӑкланакансем ытларах пуласса шанатпӑр. Малалла пӑхса ӗҫлес тесен халӑхӑн шухӑшлавне пӗлсе, туйса тӑмалла-ҫке.

– Ҫакӑ Октябрьски ял тӑрӑхӗнче мӗнле "ҫимӗҫ" парать-ха? Ҫулталӑк вӗҫленсе пырать. Халӑхпа вырӑнти влаҫ хӗрсех сумлӑ ӗҫсем тӑваҫҫӗ-и?

– Халӗ патшалӑхпа уйрӑм харпӑрлӑхлӑ ҫын е организаци хушшинчи ӗҫ майӗ ҫинчен нумай калаҫҫӗ. Кӑҫал ҫак майпа ҫул сарассипе ӑнӑҫлӑ тӑрӑшрӑмӑр. Октябрьскинчи "Полевая" урама тимӗр-бетон плита сарма тытӑнтӑмӑр. Ял тӑрӑхӗ уйӑракан укҫа ӗҫе вӗҫлеме яланах ҫитмест. Урамра 29 кил хуҫалӑхӗ. Унта пурӑнакансем кирлӗ укҫан ҫуррине хӑйсемех пуҫтарса 100 метр ҫула сарса пӗтерес терӗҫ.Тепӗр ҫул унӑн тӑршшӗ тата ҫавӑн чухлӗ тӑсӑлӗ. Виҫҫӗмӗш ҫул ҫапла тӑрӑшсан пӗрлехи вӑйпа урам вӗҫне те ҫитӗпӗр.

Пӗрне кура тепри вӑранать. Аниев урамӗнче пурӑнакансем те ял тӑрӑхӗ уйӑрнӑ укҫапа кӑна ҫырлахас темерӗҫ. Сӳтме ирӗк панӑ кивӗ ферма хуралтине ватса ҫул ҫине кирпӗч хучӗҫ, якатрӗҫ, 365 метр ҫула йӗркене кӗртрӗҫ.

"Учительская" урам ҫыннисем те хускалчӗҫ. 800 метра яхӑн ҫула вак чул сарчӗҫ. Ҫакна кура вӗсене хушма укҫапа хавхалантарас терӗмӗр, тавралӑха илемлетчӗр.

Акшик ялӗнче вырӑнти бюджет шучӗпе лавкка патне ҫитиччен ҫула 500 метр сартӑмӑр та ял ҫыннисем ӑна малалла тӑсма хирӗҫ пулмарӗҫ. Каллех хӑйсем пуҫарулӑх кӑтартрӗҫ.

Кивӗ Тукайри, Малти Пукаш дамби ҫинчи, Октябрьски ҫӑви патне каймалли ҫулсене те йӗркене кӗртрӗмӗр. Пуҫарулӑ, хастар ял ҫыннисене чунтан тав тӑватӑп. Ӗлӗкрех ҫынсем хӑнӑхнӑ йӑлапа вырӑнти администраци туса парасса кӗтсе ларатчӗҫ, халӗ хӑйсем те активлӑ. Кун пеккисене администраци яланах пулӑшма хатӗр.

– Халӑх лайӑх пурӑнасшӑн апла. Укҫатенкӗ енчен те хӗсӗк мар, ахӑртнех. Килти хушма хуҫалӑха аталантарса е укҫаллӑ ӗҫре тӑрӑшса пурнӑҫ тытса пырать-и?

– Пирӗн территорире предприятисем, Турра шӗкӗр, чипер, йӗркеллӗ ӗҫлеҫҫӗ. Усӑсӑр выртакан, сухаланман ҫӗрсем те ҫук. Михаил Тагеев фермер хуҫалӑхӗ аталанса пыни савӑнтарать.

– Каҫарӑр та, Октябрьскинче пурӑнакансем унта ӗҫе вырнаҫасшӑнах мар. Фермӑри дояркӑсене те вӑл урӑх тӑрӑхри ялсенчен турттарать.

– Лайӑх пурӑнма хӑнӑхнӑ ҫын, паллах, шалу укҫине пӑхать. Ялхуҫалӑхӗнче вӑл пысӑках мар. Шухӑшлӑр-ха, промышленноҫ таварӗ паян темӗн пек хакланма пултарать, хресчен туса илекенни апла мар. Ӑҫтан пысӑк укҫа тӳлеме пултартӑр-ха кун пек чухне хуҫалӑх?

Килте выльӑх-чӗрлӗх усраса та усламлӑ пулаймӑн, ытларах тӑкакланатӑн. Пирӗн енчи ҫынсем хула майлӑ темелле. Кунта эпӗ ялпӑххине курмастӑп. Выльӑхпа ытла нушаланман чухне ҫыннӑн алли пушанать. Кил-картишре чӑх-чӗп кӑна пултӑр, ӑна пӑхма та вӑхӑт кирлӗ вӗт. Пушӑ вӑхӑт пур чухне ял ҫынни театра, унта-кунта тухса ҫӳреме пултарать. Ҫавӑнпа нумайӑшӗ ӗҫе хулана ҫӳрет. Хам та 6 ҫул унта вӑй хунӑ. Ҫӑмӑл машинӑллисем нумай. 4-5-ӗн пӗр машинӑна пуҫтарӑнса ҫӑмӑллӑнах хулана ҫӳреме пулать. Капла ҫул укҫи те йӳне ларать.

– Килӗшмелле. Пурнӑҫа кашни хӑй пӗлнӗ пек тытса пырать. Сирӗн тӑрӑхра пурӑнакансем культура мероприятийӗсене инҫете е вырӑнта иртекеннисене ҫӳреме кӑмӑллаҫҫӗ-ши тетӗп. Нумаях пулмасть пӗр хаҫатра Малти Пукашра ҫӗнӗ клуб хута кайни ҫинчен пӗлтерни куҫ тӗлне лекнӗччӗ. Чӑннипе вара паянхи кун унӑн тӑрри те ҫук.

– Хам та тӗлӗннӗччӗ унашкал пӗлтерӳ пирки. Хыпар ӑҫтан тухнине пӗлместӗп, анчах пирӗнтен мар. Клубпа ҫыхӑннӑ ларутӑрӑва пӗлсе тӑрсах суйма пултараймастӑп ӗнтӗ. Ӑна нимелле тӑвас тесе пуҫӑннӑ. Ун чухне укҫапа пулӑшас кӑмӑллӑ спонсорсем те йышлӑччӗ. Район администрацийӗн пуҫлӑхӗ улшӑнсан вӗсен пысӑк йышӗ е ҫухалчӗ, е пулӑшушӑн укҫа ыйтма тытӑнчӗҫ. Ял тӑрӑхӗ халӗ вӗсемпе татӑлать. Пулӑшакансем пур, анчах ҫакӑнпа кӑна мала кайма йывӑр. Пӗлтӗр клуб валли хамӑрӑн бюджетран 300 пин тенкӗ уйӑрнӑ, кӑҫал – 350 пин тенкӗ. Кулапана ҫуртӑн тӑррине туса витсе хӑварас килет. Май килӗ-и е ҫук-и – хальлӗхе татса калама кӑткӑс. Ҫитес ҫултан ялти культура учрежденийӗсем пӗр тапхӑрти пек каллех районти культура ҫуртне пӑхӑнӗҫ. Ҫавӑнпа Малти Пукаш клуб шӑпи чӑннипех нушаллӑ.

Ирина ПАВЛОВА калаҫнӑ.

АСЛӐ ӐРУ

«Тӗлӗкре те вӑрман куратӑп»

Канаш районӗнчи Тӑрӑн ялӗнче пурӑнакан Илья Михайлович Михайлов «Хресчен сасси» хаҫата мӗн тухма пуҫланӑранпах ҫырӑнса илет. «Хресчен» сӑмахӗ килӗшет мана. Вӗсен пурнӑҫне ҫутатни кӑмӑла кать. Пур статьяна та вулатӑп, нимӗн те сиктерместӗп», – терӗ вӑл. Ватӑ ҫын «Капкӑнпа» та туслӑ. Ӑна та чылай вӑхӑт ҫырӑнса илет, юратса вулать 84 ҫулти мучи.

Илья Михайлович хӑйӗн пурнӑҫне «Шихранский» вӑрман хуҫалӑхӗнче ӗҫлесе ирттернӗ. 36 ҫул тӑрӑшнӑ вӑл кунта. Сӗнтӗрвӑрринчи ялхуҫалӑх техникумӗ ҫумӗнчи курсран вӗренсе тухнӑ хыҫҫӑн вӑрман хуралҫинче, объездчикра вӑй хунӑ. «Ун чухне вӑрман питӗ тасаччӗ. Алӑ вӗҫҫӗн ӗҫлеттӗмӗр. Лаптӑкӗ-лаптӑкӗпе йывӑҫ лартнӑ. Халӗ пур ҫӗрте те техника тӑрӑшать. Анчах ҫак ӗҫе малалла тӑсакан сахал. Вӑрман тирпейсӗре тухрӗ. Унта халӗ такӑнса ӳкетӗн, ӳкнӗ йывӑҫа никам та пуҫтармасть», – пӑшӑрханса калаҫрӗ вӑл.

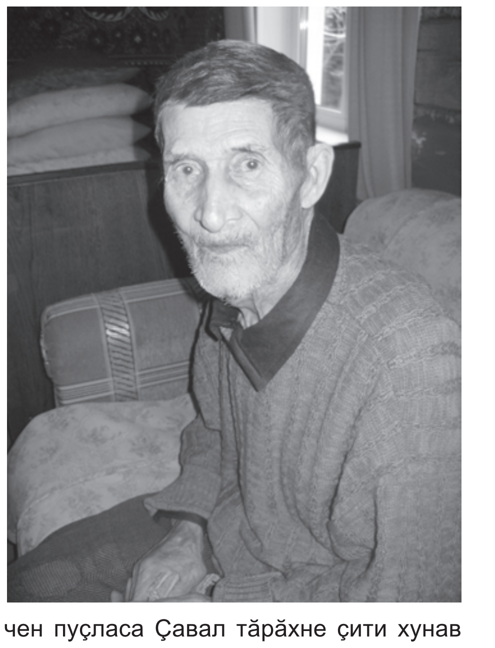

Вӑл лартнӑ хунавсем халӗ пӗлӗтелле кармашаҫҫӗ. Хӑй калашле «пӳрт пӗрени пулса кайнӑ». Ял халӑхӗпе лартнӑ йывӑҫсене вӑл «ман вӑрман» тет. Йӗпрес чиккинчен пуҫласа Ҫавал тӑрӑхне ҫити хунав лартнӑ. Иртнӗ кун-ҫулӗ уншӑн ҫав тери паха. Ахальтен мар ӗнтӗ тӗлӗкре те вӑрманта ҫӳрет, кайӑк сассине илет. «Чун вӑрманах туртать. Унта питӗ кайса курас килет. Шел те, ватӑлтӑм, тухса ҫӳрейместӗп», – тет Илья Михайлович.

Лайӑх, ырӑ-сывӑ йывӑҫа суйласа каснӑшӑн чунӗ ыратать унӑн. «Унччен кашни тӗп шутра пулнӑ, – малалла сӑмахлать вӑл. – Халӗ кирпӗч ҫурт хӑпартма пуҫларӗҫ те вӑрман кирлӗ мар теҫҫӗ пулас. Ку тӗрӗс мар. Вӑл кӑмпа-ҫырла парать, ҫынна кислородпа тивӗҫтерет. Вутӑ-шанкӑ та кил-тӗршӗре кирлех».

Вӑрманҫӑн пахчинче те шӗшкӗ, ҫӑка, кедр, пилеш ҫитӗнет. Кӑҫал майӑр тухӑҫлӑ пулнине каларӗ вӑл. Кедр ҫимӗҫӗ те аван пулнӑ.

Вӑй-хал тапса тӑнӑ чух вӑрмантан тухма пӗлмен вӑл. Ял халӑхне те ӗҫе явӑҫтарнӑ. Вӑл вӑхӑтра ҫын явапллӑрах пулнине, кашни ӗҫе тӗплӗ пурнӑҫланине каларӗ.

Сакӑр теҫеткерен иртнӗ пулсан та Илья Михайлович кил-тӗршӗре ӗҫлет. Хӑйне апаланма пыл хурчӗсем усрать. Кӗҫӗн хӗрӗпе Ленӑпа пӑхаҫҫӗ вӗсене. Ҫамрӑка вӗрентсе, хавхалантарса пыни те пӗлтерӗшлӗ. Иртнӗ кун-ҫулӗ вара яланах асра. Ӗҫчен, тӑрӑшуллӑ ҫынна паянхи пурнӑҫ тивӗҫтерменни вӑртӑнлӑх мар. Аслӑ ӑру тем тесен те хастартарах, явапллӑрах пулнӑ.

Валентина ПЕТРОВА.

◆ ЯВАПЛĂХ

Алăра тытни хўтĕлеймĕ

Раççейре ку таранччен туман тĕпчев ирттереççĕ. Хальлĕхе унашкалли тĕнчере те çук. Ачасем аварие лекнин сăлтавĕсене тĕпчессипе çыхăннă ку çĕнĕлĕх.

Машинăра ларса пыракан ачан пурнăçĕпе сывлăхĕ водителĕн ăсталăхĕнчен кăна килмест. Çакна ашшĕ-амăшĕнчен чылайăшĕ ăнланмасть. Ачисене алăра тытса пыраççĕ, амăшĕн алли темĕнле инкекре те хўтĕлеме пултарать тесе шухăшлаççĕ ахăртнех. Васкамасăр, сехетре 60 çухрăм кайсан та машинăсем çапăнсан ача темиçе хут йывăрланать. Калăпăр, 6 килоллă шăпăрлан 100 килоллă снарядпа танлашать. Кун пек чухне нимĕнле алăсем те пулăшаймĕç.

Тĕпчевĕн пирвайхи кăтартăвĕсем тăрăх çакна калама пулать. Ачасем шар курнă инкексен 76 процентĕ машинăсем çапăннăран килсе тухнă. Инкеклĕ тĕслĕхсен 95 процентĕ асфальт сарнă çулсем çинче пулнă. 79 процентĕ – типĕ çанталăкра, 82 процентĕ – кун çутинче. Авари пулнă вăхăтра машинăсем сехетре 51 километр хăвăртлăхпа пынă. Урăхла каласан, чылай инкек чăрмавлă çулсем çинче пулса иртнĕ теейменĕн.

Кунашкал аварие лекнĕ водительсем вăтамран 32 çулта пулнă. Унччен правине туртса илнĕ е арестленĕ водительсемех инкеке лекеççĕ (унашкаллисем 7 процент). Руль умне ўсĕрле ларма та шикленмеççĕ вĕсем (4 процент). Аварисенче ытларах 4-8 çулти ачасем инкек тўсеççĕ, 46 процентĕн пуçĕ аманать.

Пытарар мар, ытларах чухне ашшĕ-амăшĕн укçа енчен тăкакланас килмест. Ятарлă кресло туянас вырăнне машинăра çыхăнмалли пиçиххи çине çирĕплетмелли хатĕрпе усă кураççĕ. Кун пек чухне аялти пиçиххи пилĕкрен çўлте пулнăран инкекре ачан хырăмĕ йывăр суранланать. Тата лавккасемпе пасарсенче йўнĕ креслăсем сутаççĕ. Пластмассăран тунăскерсем ачана аварире пулăшаймĕç.

Тĕпчев кăтартăвĕсем чăнлăхпа тўр килмеççĕ теме сăлтав çук. Аварисен 54 процентĕнче кăна ачасем ятарлă кресло çинче ларнă е ытти йышши хўтĕлев хатĕрĕпе усă курнă. Машинăри ачасен 24 проценчĕ хăрушсăрлăх пиçиххийĕпе çыхăннă. 4,5 проценчĕ ун çумне вырнаçтармалли хатĕрпе усă курнă. Ачасен 13 процентĕ вара пачах çыхăнман. Хальлĕхе ачасем валли кăларнă креслăсенчен пиллĕкĕшĕ пахалăхсăррисен шутне лекнĕ. Вĕсем хăйсемех çĕмĕрĕлнĕ. Анчах нихăш инкекре те креслăсене машинăра кирлĕ пек вырнаçтарса çирĕплетмен. Паллах, креслăсенчен нумайăшĕ – машинăри хăрушсăрлăх пиçиххийĕпе çирĕплетмеллискерсем. Çавăнпа ку тĕлĕшпе пĕтĕмлетў тума иртерех.

Çакнашкал тĕпчев малашне саккуна улшăнусем кĕртме май паракан сĕнўсем хатĕрлеме пулăшĕ.

◆ ÇĔННИ КАЛАÇТАРАТЬ

Ĕлĕкхи «юлташ» çĕнелсе таврăнчĕ

Иртнĕ вăрçă хыççăнхи "ГАЗ-51" грузовиксене ялти ватăсем аван астăваççĕ. Вĕсен асĕнче "Газон" ятпа юлнă вĕсем. Хула çыннисем те ăна-кăна турттармалла чухне унпа анлăн усă курнă хăй вăхăтĕнче. Халăх кăмăллăнă машина çĕнĕрен вăй илсе чĕрĕлчĕ темелле. Унăн ячĕ иртнĕ ĕмĕрти пекех янăрама тытăнчĕ.

Мĕн улшăннă?

Олег Дерипаска тытса пыракан "Базовый Элемент" ушкăнри "Группа ГАЗ" 50-80-мĕш çулсенче анлă усă курнă грузовиксене çĕнетсе кăларма пуçланă. Техника кăтартăвĕсем енчен машина ĕлĕкхи юлташĕнчен пач уйрăлса тăрать.

Заводри конвейер çинчен "ГАЗон NEXT" ятпа анаканскерĕн рульне тытса пыма çăмăл: пăраннă, çавăрннă е çул çинче юнашарти ярăм çине куçнă чухне машина сиккентермест. Унăн тормозĕ дисклă, хальхи грузовик 5 тонна таран тиев турттарма пултарать. Машина кăшкарне цинкпа витнĕ хурçăран тунă, тĕллĕн-тĕллĕн чи чăтăмлă пластик вырăнсем те пур. Çакă тутăхасран хўтĕлет. Капот айĕнче – ЯМЗ-534 йышши хăватлă та перекетлĕ двигатель. Кабинăна виçĕ çын вырнаçма пултарать. Çичĕ вырăнли те пур. Руль алăра çăмăллăн çаврăнать, водитель ларкăчĕ айĕнче – рессора, малти урапасем лакса ларасран хўтĕленме май пур. Иртнĕ ĕмĕрĕн 60-мĕш çулĕсенче кун пек хăтлăх çинчен ĕмĕтленмен те.

Ĕçлессе çĕнĕ грузовик малтанхи пекех тăрăшуллă. Юсав бригадисем, строительство компанийĕсем, ялхуçалăх предприятийĕсем унпа яланхиллех усă кураççĕ. Тепĕр тесен, вăл чикĕ леш енче хатĕрлесе кăларнинчен 40-50 процент йўнĕрех. Завод вăл 3 çул (е 150 пин çухрăм) кăлтăксăр чупасса шантарать. "Ĕçтешĕсемпе" танлаштарсан унăн гаранти срокĕ чи вăрăмми.

Мĕншĕн перекетлĕ?

Коммерци ĕçĕнче усă курма меллĕ çăмăл машина теççĕ асăннă заводах кăларакан "ГАЗель NEXT" пирки. Пирĕн çĕршывра ăна пĕлтĕрхи çуркуннерен туянма май килнĕ. Малтан ăна дизель вăйĕпе ĕçлекен агрегатпа кăна хатĕрлесе кăларнă. Кăçалхи кĕркунне Evo Tech бензин двигателĕпе ĕçлекеннисем те заводран тухнă.

Çакă транспорт хатĕрĕн хăй хаклăхне вăтамран 60 пин тенкĕлĕх чакарнă. Тата çĕнĕ машинăна газпа ĕçлеттерме май килни питех те пĕлтерĕшлĕ. Водительшĕн топливо хакĕ 20-40 процент йўнелет.

◆ ЙĔРКЕСĔРЛĔХ

Ирĕклĕ тытни ирĕксĕр хăварнă

Çул-йĕр инспекторĕ тесе пуçа каçăртни, тĕрĕсрех, саккуна пăхăнмасăр хăвна ирĕклĕ тытни ырри патне илсе çитермест. Çакна Вăрмарти çул-йĕр çинчи хăрушсăрлăх инспекцийĕнчи патруль службинче тăрăшнă Ф. гражданинăн тĕслĕхĕ аван ĕнентерет.

Кăçалхи апрель уйăхĕнче 39 çулти инспектора çын çине машинăпа пырса кĕнĕ тĕслĕхе пăхса тухма панă. Хăйĕн аппăшĕн упăшкин тăванне айăпланине пĕлсен хайхискер кĕсьене укçа кĕтĕр тесе лешне административлă майпа явап тыттарасран çăлăнма пулăшнă. Тĕрĕслев документĕсем çинче вăл пунеттей алă пуснине урăхлатнă, айăпланакан ăнлантарнине улăштарса çырнă. Çакна 300 тенкĕ тăракан пулуштух эрехшĕн тунă.

Çул çинче инкек тўснĕ хĕрарăм суд медицинин учрежденине каймашкăн хут çырса пама унран темиçе те ыйтнă, анчах лешĕ хăнк та туман. Пушшех те пуçтахланнă. Айăпланакан çын ячĕпе хĕрарăма 5 пин тенкĕ сĕннĕ. Çакăншăн лешĕн çул çинчи инкек тĕлĕшпе хатĕрленĕ йышăну çине жалоба памалла пулман. Хĕрарăм право йĕркин ведомствине, прокуратурăна çитсе пулăшу ыйтсан кăна çул çинче инкек кăтартакана штрафланă.

Пĕлтĕрхи июль уйăхĕнче Ф. гражданин служба вăхăтĕнче автостанци çывăхĕнче машинăна чарнă. Правине туртса илнĕрен водитель саккуна пăсса çула тухнă. Полици уйрăмне илсе çитерсен инспектор унран 8 пин тенкĕ укçа ыйтнă. Лавккари парăма тўлесе татмалла пулнă унăн. Арçын 5 пин тенкĕ тўлеме килĕшсен инспектор ăна лавккана илсе çитернĕ те лешĕ сутуçа укçа тыттаричченех кĕтсе тăнă. Ун хыççăн автомашинине таварса панă. Инспектор саккунсăр хăтланнăран правасăр çўрекен водитель ирĕклĕнех машина рулĕ умне ларнă. Саккунпа вара ăна 15 талăк таран арестлеме пултарнă.

Ф. гражданинăн саккунсăр хăтланăвĕсене судра пăхса тухнă. Халĕ вăл хăйне хуçа пек тытаймĕ: 3 çул уйрăм должноçсенче ĕçлеймест тата штраф тўлесе укçа енчĕкĕ те 180 пин тенкĕ чухлĕ çўхелĕ.

ЧР прокуратурин пресс-служби.

◆ ПĔЛЕС ТЕНĔЧЧĔ

Чи вăрăмми – 30 метрлă

"Тĕнчере пин-пин тĕрлĕ автомашина теççĕ. Вĕсенчен чи вăрăмми хăшĕ-ши?" – ыйтать Çĕмĕрле хулинче пурăнакан Валентин Григорьевич Исаев.

Гиннес рекорчĕсен кĕнекипе килĕшўллĕн 26 урапаллă лимузин хальлĕхе чи вăрăмми шутланать. Унăн тăршшĕ 30 метртан та иртет. Хула урамĕсемпе ирĕн те каçăн чупаканскер мар вăл. Унпа ытларах Голливудра кино ўкернĕ чух усă кураççĕ.

Темĕн пысăкăш машинăра бассейн, кравать пур. Тăрринче вертолет анса ларма вырăн тунă. 30 метрлă машина çулпа мĕнле çўрет тетĕр-и? Çула тухсан вăл çурмаран хуçланма пултарать. Каялла каймалла чухне машина вĕçĕнче водитель валли иккĕмĕш кабина пур.

◆ АЙĂПА КĔТĔН – ЯВАП ТЫТ

Тарса çăлăнайман

Пĕлтĕрхи ноябрь уйăхĕнче пулса иртнĕ ку ĕç. 29 çулти Ш. гражданин Тăвайĕнче хăйĕн машинине ытла хытă хăваланăран çул çинчи çынна асăрхайман курăнать, ун çине кĕрсе кайнă. Хĕрарăма йывăр амантнă. Вăл тăма та, утма та пултарайман. Вăхăтра пулăшнă пулсан, тен, паянхи кун та савăнса пурăнĕччĕ. Анчах инкек тунă водитель çак вырăнтан машинипе тарма шухăшланă, мĕскĕн хĕрарăма пулăшас, хăвăртрах пульницана леçес темен.

Каярах водительсенчен пĕри çак çул çинче пластмасса ванчăкĕсене асăрханă та чарăннă. Çул хĕрринче выртакан çынна курнă. Хыççăнах полицие тата васкавлă медицина пулăшăвне чĕннĕ. Шел, ытла та йывăр аманнăран пульницара хĕрарăмăн чунĕ тухнă.

Ш. гражданин судра тунман, айăпне йышăннă. Хĕрарăм çине пырса кĕрсен хăраса ўкнĕрен тарнă-мĕн вăл. Кайран кăна хăй мĕн туса хунине ăнланса илнĕ.

Айăпне йышăннине тата пурлăх тĕлĕшĕнчен сиен кўнĕ тăкака саплаштарнине кура суд ăна икĕ çул та икĕ уйăха ирĕкрен хăтарса колони-поселенине ямалла тунă. Кунпа пĕрлех вăл 3 çул транспорт рулĕ умне лараймĕ.

Упăшкине çăлас тесе

Кăçалхи февраль уйăхĕнче каçхине 22 сехет иртсен Хĕрлĕ Чутай районĕнчи çулпа ВАЗ-21140 машина вĕçтерсе пынă. Çул çўремелли йĕркене пăснăран çуран çын çине пырса кĕнĕ. Руль умĕнче ларнă П. гражданка инкек вырăнĕнчен пăрахса кайнă та эрех ĕçсе лартнă.

Çапларах ăнлантарнă вăл йĕрке хуралçисене. Хĕрарăма административлă майпа явап тыттарнă: 30 пин тенкĕлĕх штраф тўлеттернĕ, 1 çул та 6 уйăха машинăпа çўретмелле мар тесе йышăннă.

Тепĕр уйăхран Çĕмĕрлери полици пайĕн следователĕ çак тĕслĕхпех уголовлă ĕç пуçарнă. Çул çинчи инкекре чăннипе хĕрарăмăн упăшки айăплă пулнă иккен. Çуран пынă çынна вăл таптанă та пулăшу памасăр хăвăртрах кусран çухалнă.

Чăваш Республикин прокурорĕн çумĕ П. гражданкăна явап тыттарнине хирĕçлесе ЧР Аслă судне çитнĕ. Усси пулнă. Етĕрне район сучĕ вара П. гражданкăн упăшкине условлăй майпа икĕ çул ирĕк прависĕр хăварнă. Кунсăр пуçне вăл 2 çул машинăпа çўреймĕ.

«Çўлтисем» те тĕрĕслеççĕ

Декабрĕн 4-мĕшĕнче Пăрачкав районĕнчи инкекре 7 çын хур тўсни çинчен пичет кăларăмĕсенче пĕлтернĕччĕ. Ирхине 4 сехет çурăра Çĕмĕрле çынни Сĕве юханшывĕ урлă каçмалли кĕпер çывăхĕнче машинипе кювета чăмнă. "Черри Тиго" автомобильте ларса пынă 2 çын (вĕсенчен пĕри – пĕчĕк ача) тўрех пурнăçпа сывпуллашнă. Тепĕр пиллĕкĕшĕ аманнă.

Ку инкеке мĕнле тĕпченине (Улатăрти полици пайĕ тĕпчет) республика прокуратури контрольлет. Айăпланакан 9 çул таран ирĕк прависĕр юлма пултарать.

◆ КУЛĂШ, ПУЛĂШ!

Пӗрре те нумай, саккӑр та сахал

Пӗлӗтрен вӗҫсе аннӑ телей

Канаш районӗнчи Пайкилтри ҫӗнӗ урамри кермансене тӗлӗнсе те савӑнса сӑнарӑм. Пӗри тепринчен чаплӑ. Туса пӗтерейменнисем те пур-ха. «Кашни ҫуртрах газ, шыв, канализаци, ҫутӑ пур. Ялта та паян хулари пек пурӑнасшӑн. Пулас урам вырӑнне палӑртсанах эпир унта ҫутӑ, газ ҫитертӗмӗр. Ҫӗнӗ ҫурт хуҫисене пурӑнма куҫма чӑрмав ҫук халӗ», – терӗ манпа ҫула тухнӑ Пайкилт ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ Аркадий Григорьев.

Урам хӗрринчи икӗ хутлӑ чаплӑ ҫуртра вара Ильинсем тӗпленнӗ. Ӑна «Нумай ачаллӑ ҫемьесене ҫурт-йӗрпе тивӗҫтересси» патшалӑх программипе туса панӑ-мӗн. Унччен ҫамрӑк ҫемье ватӑ ашшӗ-амӑшӗпе пурӑннӑ. Пӗр ҫуртра вуннӑн тапӑртатнӑ, ҫав шутра ултӑ ача. Хӗсӗк пурнӑҫ виҫӗ ӑрӑва пӗр чӗлхе тупма чӑрмантарман. Ватӑсем кил-тӗрӗшре ӗҫленипе пӗрлех савӑнсах мӑнукӗсене пӑхнӑ.

– Кӗҫӗн ывӑлӑм, Владик ҫуралсан ҫурт-йӗре пысӑклатма шутларӑмӑр. Хушма ҫурт тума строительство материалӗсем туянтӑмӑр. Анчах ӗҫе тытӑнма укҫа-тенкӗ ҫитмерӗ. «Ҫӑмӑллӑх кредичӗ е субсиди памӗҫ-ши?» – тесе район администрацийӗнчен пулӑшу ыйтма кайрӑмӑр. Пире ертӳҫӗсем «Нумай ачаллӑ ҫемьесене ҫурт-йӗрпе тивӗҫтересси» патшалӑх программи хута кайнине пӗлтерчӗҫ, документсем хатӗрлеме хушрӗҫ, – керменӗпе паллаштарнӑ май каласа парать Валентина Николаевна.

– Хальхи вӑхӑтра кирлӗ хутсем пуҫтарма та вӑй-хал, чӑтӑмлӑх, вӑхӑт кирлӗ... – тетӗп калаҫӑва малалла аталантарса.

– Документсем йӗркелесе ҫитерме виҫӗ уйӑх иртрӗ. Ҫакӑн пек чаплӑ ҫурт лартса панине шута илсен ун пирки калаҫмалли те ҫук. Эпир пӳрт лартма пӗр пус та тӑкакланман, йӑлтах бюджет шучӗпе турӗҫ.

Икӗ хутлӑ пысӑк ҫуртра ирӗклӗ, ҫутӑ, таса. Ҫемье хаклӑ парнене типтерлӗ тытма тӑрӑшать. Пӳртрех кранран ӑшӑ тата сивӗ шыв юхать, ванна, туалет пур. Строительсем стенасене обой ҫыпӑҫтарса, алӑксене лартсах панӑ. Тӑвӑр ҫӗрте хӗсӗнсе пурӑннӑ хысҫӑн ҫемьешӗн ҫакӑ пӗлӗтрен телей кайӑкӗ вӗҫсе аннӑн туйӑннӑ. Уйрӑмах ача-пӑча калама ҫук савӑннӑ. «Нивушлӗ пирӗн те уйрӑм пӳлӗмсем пулӗҫ?» – ӗненес килмен вӗсен. Ачасене тӑватӑ пӳлӗм уйӑрса панӑ. Аслӑ ҫултисене пӗчченшерӗн пурӑнмалӑх та пур. Ӗмӗт пурнӑҫа кӗнӗшӗн хӗпӗртенӗскерсем ҫӗнӗ вырӑна куҫма япалисене васкавлӑн пуҫтарнӑ. Анчах вӗтӗр-шакӑрӑн кӑштах кӗтме тивнӗ. Выльӑх-чӗрлӗх йышлӑ усранипе Ильинсем хӗрсех вите-сарай тума тытӑннӑ. Ҫемье хушма хуҫалӑха аталантарма банкран 450 пин тенкӗ кредит илнӗ. Хӑйсен те самай тӑкакланма тивнӗ. Хуралтӑсене пӳртпе пӗр тӗслӗ кирпӗчрен тирпейлӗ те илемлӗн купаласа лартнӑ. Ҫӑмӑл машина валли гараж туса хӑварнӑ. Хальлӗхе вӑл пушах ларать-ха, анчах «хурҫӑ урхамах» кӗҫех хӑйӗн вырӑнне тупасса шанаҫҫӗ. Йышлӑ ҫемьепе транспортсӑр тухса ҫӳреме кансӗртерех ҫав.

– Вите-сарай туса 700 пин тенкӗ ытла тухса кайрӗ. Шалу кредит тӳлесех пӗтетчӗ, – каласа парать Валентина Николаевна. – Мӑшӑр Ҫурҫӗре ӗҫе вырнаҫнӑ хысҫӑн укҫа кӑштах пухӑнма пуҫларӗ. Ачасем валли тинех сӗтел-пукан туянтӑмӑр.

Мӑшӑрӗ, Юрий Васильевич, Канашри предприятире цех пуҫлӑхӗнче чылай вӑхӑт ӗҫленӗ. Анчах укҫа ҫитсе пыманни вӑрӑм ҫула тухма хистенӗ. Халӗ вӑл Уренгойри «Новое энерго» предприятире вӑй хурать. Валентина та алӑ усса лармасть. Кӗҫӗн ывӑлне 1,5 ҫул тултарсанах садике янӑ та ҫӗвӗ цехне вырнаҫнӑ. Ильинсен картиш тулли выльӑх-чӗрлӗх. 3 ӗнепе 2 вӑкӑр усраҫҫӗ вӗсем. Аш-какай, сӗт сутса хушма тупӑш илеҫҫӗ. Кунне 20-30 литр сӗт ӑсатаҫҫӗ. «Ытларах та панӑ-ха, пӗр ӗнин пӑрулама вӑхӑт ҫитсе пынипе сумастпӑр», – терӗ маттур хӗрарӑм.

Ачасӑр ҫурт тӑлӑх

– Хушма хуҫалӑх, ача-пӑча йӑлтах сирӗн ҫинче. Йывӑр лава пӗччен туртма ҫӑмӑл мар тӑр. Мӑшӑра инҫете ӗҫлеме янӑшӑн ӳкӗнместӗр-и?

– Вӑл ҫемьерен аякра ӗҫлесе пурӑннине туймастпӑр темелле. Кулленех унпа ҫыхӑнатпӑр, пӗр-пӗр ыйту сиксе тухсан та пӗрле татса паратпӑр. Ачасем те ашшӗ патне шӑнкӑравласах тӑраҫҫӗ, канашлаҫҫӗ. Тата мӑшӑрӑм вахта мелӗпе ӗҫленипе килсен тӑрать, хуҫалӑхра пулӑшать.

– Ҫитӗнсе пыракан ача-пӑчашӑн ашшӗ юнашар пулни, унӑн ҫирӗп сӑмахӗ укҫаран та хаклӑрах мар-ши?

– Телее, ҫак тарана ҫитсе те ачасемпе йывӑрлӑх, пӗр-пӗрне ӑнланманни пулман. Ашшӗ ҫук вӑхӑтра ун вырӑнне килте асли, 14 ҫулти Саша хуҫаланать. Галя, Настя, Андрей, Алеша, Владик вӑл каланинчен иртмеҫҫӗ. Шкултан таврӑнсан пурте ӗҫе тытӑнаҫҫӗ: пӗри апат-ҫимӗҫ хатӗрлет, тепри выльӑх-чӗрлӗх пӑхать, виҫҫӗмӗшӗ кил-ҫурта тирпейлет тата ытти те. Кашни вӑй ҫитнӗ таран пулӑшма тӑрӑшать. Мана йывӑррине ӑнланаҫҫӗ вӗсем.

– Алла ачӑрсене ҫирӗп алӑра тытатӑр? Хушӑран чӗн пиҫиххи туртса кӑлармастӑр-и?

– Вӗсемпе хальччен те ятлаҫса-кӑшкӑрса курман, алӑ ҫӗклемен. Ашшӗ те лӑпкӑ, сӑпайлӑ. Тарӑхса кайнӑ самантра та хӑйне тытса чарать, аллине ирӗке ямасть, сӑмахпа каласа ӑнлантарать. Ашшӗ-амӑшӗ хӑйсене юратнине, хисеплениине пӗлсе-туйса тӑраҫҫӗ. Ачасем те пире шанни, хисеплени савӑнтарать. Пӗр чӗлхе тупма та ҫӑмӑлрах. Уроксене пӗрлех тӑваҫҫӗ, аслисем кӗҫӗннисене вӗренӳре пулӑшса пыраҫҫӗ. Хам та тӗрӗслесех тӑратӑп. Ирсерен, шкула каяс умӗн, уроксене тепӗр хут пӑхса тухатпӑр, ӑнланман темӑна тишкеретпӗр.

Ултӑ ачаран пиллӗкӗшӗ шкулта вӗренеҫҫӗ. Улттӑри Владик садике ҫӳрет. Амӑшӗ кашни валли вӑхӑт тупма, калаҫма тӑрӑшать. Тӗпренчӗкӗсем шкулта тӑрӑшса вӗреннинче унӑн тӳпи те пур. «Вӗсем те пӗр-пӗр пуҫлӑх е пайтаҫӑ пулма ӗмӗтленмеҫҫӗ-и?» – ыйтатӑп Валентина Николаевнӑран. «Хӗрачасем биологи предметне кӑмӑллаҫҫӗ. Шӑл тухтӑрӗ, экономист специальноҫӗсем килӗшнине палӑртаҫҫӗ. Ывӑлсем ашшӗ пекех энергетик е урӑх професси суйласа илӗҫши, калама йывӑр», – хуравларӗ вӑл.

– Хӑш-пӗр ҫемьешӗн пӗр ача та пуҫватмӑш, сирӗншӗн вара улттӑшӗ те чун хӗпӗртевӗ. Тӗрӗс воспитани пама мӗн пулӑшать?

– Паллах, ӗҫ. Ача ӗҫ патне мӗн чухлӗ туртӑнать, пурнӑҫа та ҫапла саплаштарма хӑнӑхать. Ӗҫлесен йӑлтах пулнине пӗлсе тӑраҫҫӗ вӗсем. Ывӑл-хӗре час-часах аса илтеретӗп: «Сирӗн халӗ тӗп ӗҫ – вӗренӳ. Йӗркеллӗ вӗренсен лайӑх професси суйласа илме, пурнӑҫ ҫулӗпе утма ҫӑмӑлрах пулӗ», – тетӗп.

– Чылай ҫемьере пӗр-икӗ ачапах ҫырлахаҫҫӗ. Эсир вара йывӑр тапхӑрта та ултӑ ача ҫуратма хӑраман.

– Мӑшӑрпа пӗр-пӗрне юратса пӗрлешнӗ. Ачасене те патшалӑха мар, хамӑр вӑй-хала шанса ҫуратнӑ. Эпир ӗҫрен хӑрамастпӑр, кашнине вӗрентсе кӑларса ура ҫине тӑрататпӑрах. Тата юратнӑ ҫынран тӗвӗленнӗ чун пурнӑҫне мӗнле татас? Ача вӑл пӗрре те нумай, саккӑр та сахал.

Выльӑх-чӗрлӗх алла пӑхать

Вӑрман хӗрринчи хӳтӗре сурӑхсемпе ӗне кӗтӗвӗ ҫӳрет. «Хӗл енне те кӗтӳҫсем ӗҫсӗр ларасшӑн мар иккен», – шухӑшласа илтӗм эпӗ. Вӗсем патне ҫывхарнӑ май хам йӑнӑшнине ӑнланса илтӗм. Кашниех хӑйӗн выльӑх-чӗрлӗхне пӑхать-мӗн. Касу вара тахҫанах ҫӳреме пӑрахнӑ.

– Юр ҫуса лартиччен уйхире тухатпӑр. Выльӑха вите-сарайра хупса тытасран уҫӑлтарса ҫӳретпӗр, – терӗ ултӑ теҫеткерен иртнӗ Любовь Герасимова. Сивӗрен хӳтӗленсе ӑшӑ тумтир тӑхӑннӑ вӑл. Аллинче вӑрӑм патак. – Капла утӑ-улӑм та перекетленет. Нумай ҫӳреместпӗр, кунне 3-4 сехет кӑна.

Канаш районӗнчи Ҫӗнӗ Мамире тымар янӑ Герасимовсем. Унччен вара иккӗшӗ те Канашра ӗҫлесе пурӑннӑ. Любовь Михайловна – медицинӑра, Михаил Герасимович шалти ӗҫсен пайӗнче тӑрӑшнӑ. Иккӗшӗ те ӗҫ ветеранӗ. Тивӗҫлӗ канӑва тухсан хваттерне ывӑлӗпе хӗрне хӑварса яла пурӑнма куҫнӑ.

– Хулари ырлӑх хыҫҫӑн ял пурнӑҫне хӑнӑхма ҫӑмӑл пулмарӗ-тӗр? Ҫитменнине ватлӑхра канас вырӑнне эсир ҫанӑ тавӑрсах ӗҫе пикеннӗ, тӑрӑшсах хушма хуҫалӑх аталантаратӑр.

– Эпир унчченех хунямасем патне килсе ҫӳренӗ, пулӑшнӑ. Ял пурнӑҫӗ пирӗншӗн ҫӗнӗлӗх, кӗтменлӗх мар. Пенсие тухрӑм тесе кӗрӗк арки йӑваласа лармалла-им? Вӑй-хал пур чухне ҫыннӑн ӗҫлемелле, – ӑнлантарчӗ Любовь Михайловна. – Ӗҫлесен хама пурӑннӑ пек туятӑп.

Шурӑ-хӗрлӗ ӗнесем ура айӗнче апат ҫителӗксӗррипе хӑварт малалла куҫса пыраҫҫӗ. Эпир те вӗсенчен юлмастпӑр. Самӑр та пысӑк ӗнесене хуҫи юратса пӑхни тӳрех курӑнать. Ку ӗлӗкхи ӑрат иккен. 30 ҫул каяллах амӑшӗ хӗрне тына пӑру парнеленӗ. Хунямӑшӗ те килӗштернӗ пулас ӑна, ӑрата пӗтермен, упраса хӑварнӑ. Сӗтне те аван парать тет.

– Кӑҫал пӑрӑвне ытараймасӑр усрама хӑвартӑмӑр. Кӗр енне амӑшне е пӑрӑвне суйласа илесшӗнччӗ. Анчах уйрӑлаймарӑмӑр курӑнать вӗсенчен, пурӑнсах кайрӗҫ.

Халӗ иккӗшне сӑваҫҫӗ. Ялта сӗт пуҫтарма килекенсене литрне 17 тенкӗпе сутаҫҫӗ. Ҫемьешӗн хушма тупӑш. Тӑванӗсем, ялта пурӑнакансем час-часах вӗсем патне сӗт илме килеҫҫӗ. Кашниех ӗне тытмасть ҫав.

– Ҫулла 20 ытла сурӑхчӗ. Кӗркунне нумайӑшне сутса ятӑмӑр. Хамӑра валли ҫеҫ юлчӗ. Ҫур енне, сурӑхсем пӑранлама пуҫласан, йыш каллех хушӑнӗ. Чӑх-чӗп те туллиех. Сысна тытмастпӑр. Унӑн какайне юратсах каймастпӑр.

– Иксӗре кӑна ӗлкӗрсе пыма йывӑр мар-и? – ыйтатӑп унран.

– Ватлӑх ватлӑхах, ҫамрӑк чухнехипе танлаштараймӑн ӗнтӗ. Вӑй-хал чакать, шӑм-шак пусӑрӑнать. Ачасем те: «Ун чухлех ан усрӑр-ха, канӑр», – теҫҫӗ. Алӑ-ура ӗҫленӗ чухне мӗнле канса ларас?

Ашшӗ-амӑшӗ ҫине тӑрсах тӑрмашнине кура хулара пурӑнакан ачисемпе мӑнукӗсем те пулӑшма килеҫҫӗ. Хуҫалӑхри йывӑр ӗҫ вӗсем ҫине тиенет: утӑ ҫуласси, тислӗк тӑкасси... Йышлӑ выльӑха тӑрантарма апат ҫитсе пыманнипе кӗркунне утӑ-улӑм, сӗлӗ туяннӑ.

Герасимовсем ир-ирех тӑрса кил картишне, выльӑх-чӗрлӗхе пӑхма тухаҫҫӗ. Вӗсемпе аппалансах кун иртни те сисӗнмест. Ҫулла вара, выльӑх-чӗрлӗх кӗтӗве кайсан, пахчара кун кунлаҫҫӗ. Улма-ҫырла тӗммисем туллиех кунта. Унччен сӗтеклӗ ҫимӗҫе Канаша сутма ҫӳренӗ. Халӗ мӑнукӗсем валли ытларах хӑварма тӑрӑшаҫҫӗ. Кирек мӗнле ӗҫе пӗрле тума тӑрӑшать мӑшӑр. Капла ҫӑмӑлрах, хаваслӑрах. Арӑмӗ кӗтӳ кӗтнӗ вӑхӑтра упӑшки кил хуҫалӑхӗнче тӑрмашать.

– Каҫ енне кӗтме килмелле-ха, – терӗ Любовь Герасимова ял еннелле пӑхса. – Выльӑх-чӗрлӗхпе кӑштӑртатнипе мӑшӑрпа ятлаҫма та вӑхӑт ҫук. Килти чӗрчуна пӗр хӑнӑхсан вӗсемсӗр йывӑр.

Хӑйне ӳкерсе илессине пӗлсен нумайччен килӗшмерӗ ветеран. «Тӗнчене тӗлӗнтермелли ӗҫ туман-иҫ? Ялта выльӑх усракан туллиех» – хирӗҫлерӗ вӑл. «Усраҫҫӗ-ха, анчах сирӗн пек маттурсем сахалрах», – кӑмӑлне ҫемҫетрӗм унӑнне.

Лариса НИКИТИНА.

Сӑнӳкерчӗкӗсем авторӑн.

Сăнсем: Елчĕк районĕ, «Рассвет» хуçалăх

Юрий Мясников: «Пурăнас тени – ĕçлес тени»

– Ĕçлесен ялта та питĕ лайăх пурăнма пулать. Шалупа вăхăтра тивĕçтеретпĕр. Утă-улăм, тĕш тырă кирлĕ-и? Тархасшăн. Выльăх тытма, какай туса илме никам та кансĕрлемест. Сысна илсе ӳстерес тесен пасара та кайма кирлĕ мар. Вырăнтах пур. Кăçал 11 уйăхра 1079 çура илтĕмĕр. Кашни тĕп амаран – 29 пуç. Талăкра 600 грама яхăн ӳт хушса пынă вĕсем, – тет Елчĕк районĕнчи «Рассвет» хуçалăх председателĕ Юрий Мясников. – Пурăнас тени – ĕçлес тениех. Пурнăçа ӳпкелесе алă усса ларсан хулара кăна мар, ялта та тăранаймăн.

Районти чи лайăх пилĕк хуçалăх шутĕнче вĕсем. Тĕш тырă туса илессипе кăçал та пĕлтĕрхи пекех пĕрремĕш вырăна тухнă. Кашни гектартан вăтамран 32,7 центнер тырă пухса кĕртнĕ. Тĕш тырăпа выльăх апачлĕх культурăсен вăрлăхне тăтăшах çĕнетсе тăнин, çĕре пĕлсе ĕçленин, унăн пулăхлăхне ӳстерсе пынин кăтартăвĕ ку. Нумай çул ӳсекен курăксен лаптăкне те кунта кашни виçĕ çултан сухаласа тепĕр хут акса хăвараççĕ. «Пушă выртакан çĕрсем çук-и?» тесе хуçалăх ертӳçине кăштах кӳрентертĕм те курăнать. «Ĕмĕрне те пулман. Хура пусă хăвармалăх та. Ĕçлемен çĕрсем Аслă Таяпа тăрăхĕнче пурччĕ. Халĕ вĕсен 250 гектар çĕрĕпе эпир усă куратпăр. Кĕр тыррисен пĕр пайне унта акса хăвартăмăр та ĕнтĕ. Пĕтĕмпе вара хуçалăхăн 1528 гектар çĕр. Сухаланмасăр юлаканни, çум курăкĕ ашкăрса лараканни çук».

– Çĕр пайне каялла илес текенсем пулман-и? – ыйтатăп каллех.

– Çĕр вăл ĕçлекене юратать. Манăн çĕр пур теме пĕлетĕр-и хăçан лайăх? Хĕлле. Сĕтел хушшинче ĕçсе-çисе ларнă вăхăтра «манăн çавăн чухлĕ çĕр пур» теме. Çулла ун çинче çĕрĕн-кунĕн чакаланмалла. Халăх çакна лайăх ăнланса илчĕ.

Хуçалăх тилхепине тытиччен бригадирта, чылай çул агрономра ĕçленĕ Юрий Вячеславович. Тăрăн, Кипеç уй-хирĕнчи хăш лаптăк хăçан пулса çитессе, мĕнлерех культурăна юратарах панине куç хупса тенĕ пек пĕлет. Унччен çак хуçалăхра тăрăшнă Чăваш Республикин тава тивĕçлĕ агрономне Валерий Васильевич Кириллова хăйне çĕр ĕçĕн вăрттăнлăхне вĕрентсе хăварнăшăн паян кунччен ырăпа асăнать.

«Рассвет» хуçалăх аш-какайпа сĕт туса илессипе те маттуррисенчен пĕри. 700 яхăн сысна тытаççĕ. Вăрнарти тата Етĕрнери аш-какай комбиначĕсемпе тачă çыхăнса ĕçлеççĕ. Мăйракаллă шултра выльăх – 505 пуç, вăл шутран сăваканни – 170. Декабрĕн 1-мĕшĕ тĕлне пĕр ĕнерен вăтамран 5361 кг сĕт суса илнĕ. Çулталăк вĕçнелле ку хисеп 6 пин патнелле капашĕ. Хуçалăхри 11 пуç лашана ятарласа ял çыннисем валли тытса тăраççĕ. Çĕрулми йăранĕ шырмалла-и, тырă турттарса килмелле-и е ытти вак-тĕвек ĕç тумалла-и – лаша енчен чару çук.

– Пĕрне ырласа теприне хурламалли çук, пурте тăрăшаççĕ. Дояркăсем, выльăх пăхакансем, механизаторсем – кашни хăй ĕçне пĕлсе пурнăçлать, – тет хуçалăх председателĕ. Хальхи вăхăтра механизаторсем пăру витин тăррине улăштараççĕ-мĕн. Çапла, çулла трактор-комбайн çӳретеççĕ, хĕлле пуртă-пăчкă вылятаççĕ.

Ĕçлекенсене санаторире кантарма та майсем тупаççĕ кунта. Икĕ çын сывлăхне çирĕплетсе таврăннă та ĕнтĕ. Çак кунсенче тата виççĕшĕ каяççĕ. Путевкăн çур хакне хуçалăх тӳлет.

– Çынсем хăйсен сывлăхĕшĕн тăрăшма пуçлани савăнтарать, – малалла тăсать сăмахне ертӳçĕ. – Механизаторсем хушшинче табак туртакансем те юлмарĕç темелле. Пĕр-иккĕн пур-и, çук-и? Хăм та турттаттăмха, юлашки вăхăтра çăвара хыпман. Çынран та аван мар. Урă та сывă пурнăç йĕркинчен ырри мĕн пултăр ĕнтĕ. Чи пахи вара – çакна çын хăй пуçĕпе хăй ăнкарса илни.

Лайăх пурăнассишĕнех пур хуралтăна, техника таврашне çĕнетсех тăраççĕ «Рассвет» хуçалăхра. Гараж, арман, пилорама, юсав мастерскойĕ, тырă ампарĕсем, витесем – пурте юсавлă. Аслă ăру йĕрне çамрăкки малалла такăрлатать. Хуçалăхра ĕçлекенсем хушшинче 30 çула çитменнисем пурри савăнтарать. «Вуннăн та пулĕ, ытларахăшĕ – механизатор» – терĕç. Сăмах май, Юрий Мясниковăн аслă ывăлĕ те, ялхуçалăх академийĕнчен вĕренсе тухнăскер, иккĕмĕш çул тăван хуçалăхра водительте вăй хурать. Кĕçĕнни те пиччĕшĕ пекех çуллахи каникулта тăтăшах комбайнерсене пулăшать. Кăçал вăл та аслă шкултан вĕренсе тухать. Чунĕ çĕр патнех туртать, анчах малтан салтака кайса килесшĕн.

Хуçалăх çĕрĕсене вăрман пусмасан, карта-вите тулли пулсан, ĕç шавĕ таталмасан, ватти йĕрĕ çине çамрăкки тăрсан ял пурăнать. Тăрăнпа Кипеçсен шăпах çапла темелле.

Елена НИКОЛАЕВА.
Сергей ЖУРАВЛЕВ сăнӳкерчĕкĕсем.

Тĕп инженер Николай Енедеров

Нина Ивановăпа Маргарита Сергеева дояркăсем

Наталия Яковлева бухгалтер

Выльăх пăхакансем Николай Лаптевпа Вячеслав Егоров

Сергей Баймушкин тракторист

Ферма заведующийĕ Анатолий Григорьев

Сергей Афанасьев водитель

Вӗсем пек пуласчӗ

"Тепӗр 10-15 ҫултан-и? Пурнӑҫа никам та пӗлмест. Эпир ҫакӑнта хуларан ахальтен куҫса килмен вӗт. Пурнӑҫра нимӗн те ахаль пулса пымасть. Яла ҫухатма кирлӗ маррине патшалӑх та ӑнкарӗ. Хулара юлнӑ ачасем пиртен тӗслӗх илмӗҫ тетӗр-и? Илмелле. Ватӑлнӑҫемӗн ӑс-хакӑл, тӗнчекурӑм улшӑнать", – терӗ Тӑвай районӗнчи Лачкассинче пурӑнакан Надежда Геннадьевна Лепилина. Ҫирӗп шухӑшлӑ хӗрарӑмӑн сӑмахӗсем хавхалантарчӗҫ. Вӑл пурнӑҫра тем те курнӑ. Тӗрлӗ вӑрӑ-хурахпа куллен кун курнӑҫма, калаҫма тӳр килнӗ унӑн. Республикӑри Шалти ӗҫсен министерствин следстви тытӑмӗнче 30 ҫул ытла ӗҫленӗ хушӑра вӑл курманни, чӑн та, сахал пулӗ.

Хӗрарӑмсенчен – пӗрремӗш

Террористсемпе, бандитсемпе, преступниксен пӗрлешӳллӗ ушкӑнӗсемпе кӗрешекен следстви управленине те ертсе пынӑ хӗрарӑм. Пуҫра ялан шухӑш пулнӑран каҫа пӗлменпе пӗрех. Уголовлӑ ӗҫе вӑхӑтра тӗпчесе вӗҫне ҫитермелле, прокуратурӑпа калаҫса татӑлмалла, ӗҫе судран каялла тавӑрса ан паччӑр тесен пурне те кирлӗ пек пурнӑҫламалла... "Судра адвокатсем айӑпланакансене хӳтӗлесе мӗн кӑна шухӑшласа кӑлармастчӗҫ тата. Тепӗр чухне адвокачӗсем айӑплӑ ҫынсенчен те хӑрушӑраххӑн туйӑнатчӗҫ", – иртнине аса илме тӑрӑшрӗ вӑл. Хулари ӗҫе пит аса илме юратмасть: яла куҫса килнӗренпе хыҫа, ӗмӗрсен хушшинех юлнӑ тейӗн.

Ҫакна калам: Надежда Геннадьевна Лепилина республикӑри хӗрарӑмсенчен "милици полковникӗ" пуҫласа ята илнӗ. Паллах, пултаруллӑ, ӑслӑ, хӑюллӑ пулнӑшӑн.

Иртнӗ ӗмӗрӗн 90-мӗш ҫулӗсенче сентябрь уйӑхӗнче вӑл отпуск хыҫҫӑн ялтан Шупашкара таврӑнма ҫула тухнӑ. Канаша ҫитсен хӗрӗпе тата тӑванӗн ачипе "Икарус" автобуса ларнӑ. Часах ҫак автобуса шыраври пулнӑ арҫын кӗнине курать. Лешӗ следователе асӑрхамасть. Транспорт хулана ҫитет. Ҫывӑхра ларнӑ хӗрарӑм "Новоюжный" чарӑнура анса юлма хатӗрленет. Надежда Геннадьевна хайхине тухас умӗн водителе систерме ыйтать: "Вокзала ҫитсен тӳрех милици пункчӗ умӗнче чарӑнтӑр", – тет. Ак тамаша, шыраври ҫын та хулан ҫӗнӗ кӑнтӑр чарӑнӑвӗнче анса юласшӑн. Мӗн тумалла? Милиционер ларкӑчӗ ҫинчен тӑрать те арҫын ҫулне пӳлет. Лешӗ: "Эсир мана урӑх ҫынпа пӑтраштаратӑр", – тесе тунма тытӑнать. Кайран чышкипе хӗрарӑма куҫӗнчен тӑрӑнтарать. Анчах следователь ӑна пурпӗрех кӑларса ямасть. Ҫакӑншӑн Надежда Геннадьевнӑна ӗҫре 25 пин тенкӗ премии парса хавхалантараҫҫӗ. Юрать-ха, преступникӑн ҫумра ҫӗҫӗ е хӗҫпӑшал пулман. Ӗҫ инкекпе вӗҫленме те пултарнӑ вӗт.

Тепӗр ултавҫӑна пирӗн республикӑра тытнӑ. Ывӑлӗсем Афган вӑрҫине лекнӗ ашшӗ-амӑшӗсем патне ситнӗ те ҫакскер: "Сирӗн ывӑлӑрпа пӗрле ҫапӑҫнӑ. Аманнӑ вӑл. Госпитальте выртать. Ҫула май пулнӑран кӗрсе тухма хушрӗ", – тет. Пуринчен те укҫа тата суханпа ыхра ыйтнӑ вӑл. Ҫапла Раҫҫейӗн тӗрлӗ регионӗнче ҫӳренӗ. Ӗҫе суда яриччен Надежда Геннадьевна арҫынна следстви материалӗсемпе паллаштарнӑ. "Вӑрҫа лекнӗ ачишӗн ҫын ахаль те хуйхӑрать. Мӗншӗн-ха эсӗ тата вӑл аманни ҫинчен суйса пушшех кулянтарнӑ? Йӑнӑша ӑнланса илме санӑн вӑхӑт ҫителӗклӗ. Ларса тухсан текех кунашкал хӑтланмастӑн пулӗ?" – тесе ыйтнӑ. "Ун чухне улталама урӑхла май шухӑшласа кӑлармалла ӗнтӗ", – хуравланӑ лешӗ.

Тепрехинче, дефицит тапхӑрӗнче, укҫаллӑ ҫынсем, сутуҫӑсем патне Жанна ятлӑ хӗрарӑм иленнӗ. Чаплӑ япаласем илсе килсе паратӑп тесе укҫине илнӗ те ҫухалнӑ. Вӑл та Раҫҫейӗпех ҫӳренӗ. Ҫав вӑхӑтра укҫа парӑмне тӳлесе татсан хӗрарӑм амнистипе ҫӑлӑнма пултарнӑ. Следователь чунсӑр мар вӗт. Ют хулара улталаса илнӗ укҫана парса таттӑр тесе Надежда Геннадьевна ҫакна пуйӑс ҫине ларма билет туянса парать.

Лешӗ унӑн шанӑҫне тӳрре кӑлармасть – каллех ҫухалать. "Ну мӗн, Лепилина, халӗ ху та инкек тӳснисен йышне лекрӗн", – шӳтленӗ ӗҫтешӗсем.

Ӗҫри кулӑшларах самантсемпе кӑна ҫырлахрӗ Надежда Геннадьевна. Хӑрушшисене, усаллисене аса илес килмерӗ унӑн. "Ӗҫсӗр пуҫне нимӗн те курман. Яла анне патне ҫула тухсан нихҫан курманла йывӑҫсене сӑнаттӑм, ҫутҫанталӑк илемӗпе киленеттӗм. Хӑвӑртрах пенсие тух та яла таврӑн тетчӗ анне. "Ялта мӗн туса пурӑнатӑп-ха эпӗ", – шухӑшлаттӑмччӗ хам", – тет республикӑн йӗрке хуралӗнче пысӑк вырӑн йышӑннӑ ҫын. Хулана пӑрахса каясси ҫинчен ун чухне вӑл пач шухӑшламан.

Ял сыватнӑ

Пурнӑҫра ыран мӗн пуласса чӑнахах пӗлеймӗн ҫав. Канӑҫсӑр ӗҫе пула хытӑ чирлесе ӳкет хӗрарӑм. Ҫурӑм шӑммине сиплес тесе ӑҫта кӑна ҫитмест. Тивӗҫлӗ канӑва тухсан яла таврӑнать. Малтанах шӑмшакне укол тумасӑр та хускатаймасть. Анчах майӗпен тӑван ҫуртне юсама тытӑнать. Ялта ӳссе ҫитӗннӗ ҫыннӑн вылькӑх та тытас килет. Чӑх-чӗп, хур-кӑвакал кӗшӗлтетме пуҫлать картишӗнче. Сӗт ҫиес килнӗрен хӗрарӑм качака туянать. Пӗр ҫулхине унӑн йышӗ 9 пуҫа та ҫитет. 50 сотӑй ҫӗр ҫинче пайтах ӗҫлемелле. Хуларан амӑшне пулӑшма килнӗ хӗрӗ пӗррехинче Интернетра илемлӗ тата ӑратлӑ йышши кайӑк-кӗшӗк курать те ялта усраса пӑхма сӗнет. Ҫав енпе кӑсӑкланакансене шыраса тупаҫҫӗ. Часах кил картишӗ темӗн тӗрлӗ чӑхпа пуянланать. Брама, кохинхин, фавероль йышшисем хуҫа пулса ҫӳреме тытӑнаҫҫӗ. Унтан хӗрлӗ ҫӑмарта тӑвакан мирон йышши хушӑнать. Тепӗр ҫулхине ҫемье ятарлӑ инкубатор туянать. "Шелковые", орпингтон, виандот, феникс тата ытти йышшисем хӗрарӑма илемӗпе савӑнтарнипе пӗрлех ҫӗнӗ вӑй-хал параҫҫӗ.

Вӗсене туянма, пӑхса тӑма пенси укҫи ҫитменрен Надежда Геннадьевна кредит илет. Паян унӑн картишӗнче вун-вун тӗрлӗ илем, куҫ ытарайми сӑнатӑн ӑратлӑ чӑхсене, путенесене, кӑрккасене. Алла пенси илсессӗн хӗрарӑм кредит тӳлет те пасара вӗҫтерет. Кайӑк-кӗшӗке ырӑ-сывӑ ҫитӗнтерме темӗн тӗрлӗ паха апат, витамин кирлӗ. Кӑҫал тыррине кӑна 13 пин тенкӗлӗх туяннӑ. Тата 3 пинлӗх туянма саккас панӑ. Пасартан таврӑннӑ чухне палланӑ водитель Надежда Геннадьевнӑна яланах: "Ай-уй, сирӗн чӑхсен ҫӑмартисем ылтӑнран пулӗ", – тесе тӗлӗнет.

Яла куҫса килнӗ чухне аран кӑна утма пултарнӑ хӗрарӑм халӗ вӑшт-вашт ҫӳрет, мӗнпур ӗҫе ӗлкӗрет. Икӗ хӗрӗ (вӗсем те амӑшӗ пекех юридици пӗлӗвӗ илнӗ), мӑнукӗсем (часах кӗҫӗн мӑнукӗ те ҫуралмалла) пултарнӑ таран пулӑшаҫҫӗ.

Пӗр ҫулхине Надежда Геннадьевна аллине хуҫнӑ, Андрей мӑнукӗ кукамӑшне пулӑшма килнӗ те ялах юлнӑ. Шкула кӳршӗри Тӑрмӑш ялӗнче вӗренсе пӗтернӗ. "Ытахальтен килмен. Утӑ ҫулма, вутӑ ҫурма вӗренчӗ. Тимӗре шӑратса ҫыпӑҫтармалли агрегатпа ӗҫлеме маҫтӑр. Кашни йышши чӑх валли уйрӑм пӳлӗмсене хӑй турӗ. Канашри энергетикӑпа транспорт колледжне вӗренме кӗчӗ. Ҫывӑх вӑхӑтра салтака илсе кайӗҫ. Ҫавӑнпа ӗҫлеттерсе юлас тетӗп", – тет Надежда Лепилина мӑнукӗ ҫине ӑшшӑн пӑхса.

"Атте-анне, асатте-асаннесемех илсе килчӗҫ пулӗ. Килӗр, ӗҫлӗр, яла пӗтме ан парӑр тенӗнех туйӑнать халӗ. Пурин те пирӗн пек пуласчӗ. Ав, вырӑнти депутат та Венера Алексеевна Николаева хуларан куҫса килнӗскер. Кӗрӳшне те Шупашкартан яла илсе килчӗ", – хӑйӗн пек тӗслӗх кӑтартакана аса илчӗ хӗрарӑм.

Ирина НИКИТИНА.

КУН ЙӖРКИНЧЕ

Бензинпа мар – метанпа

Машинӑпа чупакан тӗлӗнме пӑрахмасть. Хальхи тапхӑрта нефть йӳнелнине кура бензин хакӗ те чакмалла пек. Анчах вӑл темшӗн хакланать. Ҫак лару-тӑрура автотранспорта ҫутҫанталӑк газӗ ҫине куҫарнинчен пахи ҫук: укҫа-тенкӗ те перекетленет, тавралӑх та усал шӑршӑпа сиенленмест. Транспортпа ҫул-йӗр хуҫалӑхӗн министрӗ Владимир Филиппов автотранспорта метан ятлӑ кӑвак топливӑпа чуптарас ӗҫе республикӑра анлӑн йӗркелесси ҫинчен хыпарланӑ. Вӑл палӑртнӑ тӑрӑх – пӗрӗнтернӗ газпа чупакан машинӑсем республикӑра хальччен те пулнӑ. Вӗсен шучӗ – 8 пин. Анчах халӗ транспорта тата пахарах газ ҫине куҫарасси ҫинчен сӑмах пырать. Хальлӗхе унашкаллипе 250 яхӑн техника кӑна чупать.

Ку ыйтӑва республикӑра кӑҫал тишкермен мар. Чӑваш Ен Пуҫлӑхӗ ҫумӗнчи Экономика канашӗн ларӑвӗнчех Михаил Игнатьев ҫакна палӑртнӑччӗ: "Патшалӑх политики ҫутҫанталӑка упрама хистет. Ку тӗлӗшпе сахал мар ӗҫ тунӑ. Федераци шайӗнче регионсене Раҫҫейре кӑларнӑ автобуссем тата ытти йышши техника туянмашкӑн субсиди уйӑрма йышӑннӑ. Ӑна ҫутҫанталӑк газӗпе ӗҫлекен техника валли ҫеҫ параҫҫӗ. Ҫавӑнпа субсидие илес тесен пирӗн конкурс витӗр тухмалла".

Ҫывӑх вӑхӑтра республикӑра метанпа чупакан 357 техника туянма палӑртнӑ. Унччен вара бензинпа чупнӑ транспортах ҫутҫанталӑк газӗ ҫине куҫарма тивет. Ку ӗҫ, паллах, йӳне лармасть: пӗр машинӑшӑн вӑтамран 200 пин тенкӗ тӑкаклама тивет. Анчах Владимир Филиппов палӑртнӑ тӑрӑх – тӑкак каярах саплашӑнать. Чӑвашавтотрансӑн газ моторӗпе ӗҫлекен пӗр автобусӗ кӑна ҫулталӑкра 600 пин тенкӗ перекетлеме май панӑ. Ара, метанӑн пӗр кубла метрӗ 10,5 тенкӗрен иртмест, А-92 бензинӑн литр вара – сахалтан та 33 тенкӗ.

Машинӑсене перекетлӗ топливо ҫине куҫарас тейӗпӗр-ха, анчах газпа тивӗҫтерекен станци республикӑра питех те сахал-ҫке. Хальхи вӑхӑтра Шупашкартан тухсан Вӑрнар ҫулӗ ҫинче вырнаҫни кӑна ӗҫлет. Талӑкне вӑл 500 машинӑна тивӗҫтерме пултарать, анчах хальлӗхе ҫакӑн 10 процентӗпе кӑна ҫырлахать. Паянхи кун вӑл газ моторӗпе ӗҫлекен мӗнпур техникӑна тивӗҫтерет. Малашне кунашкал станцисен шутне ӳстерме планланине палӑртнӑ министр. Газпромпа ку тӗлӗшпе килӗшӳ тунӑ.

Станцисене вырнаҫтарма 12 ҫӗр лаптӑкне тӗрӗсленӗ. Вӗсенчен ҫурри тӗллевлӗ усӑ курма юрӑхсӑр. Ҫапах та виҫӗ стационарлӑ тата ҫавӑн чухлех модульлӗ станци йӗркелеме ирӗк панӑ. 2020 ҫул вӗҫленнӗ тӗле республикӑра газ тултаракан ултӑ компрессор станцийӗ ӗҫлемелле: Улатӑр, Куславкка, Патӑрьел, Канаш тата Етӗрне районӗсенче. Министр асӑннӑ тӑрӑх – станцисем пассажир турттаракан тата коммуналлӑ хуҫалӑхра усӑ куракан транспорта (чи малтан метан ҫине вӗсене куҫарма палӑртнӑ) кӑна мар, ялхуҫалӑх машинисене те тивӗҫтермелле.

Газпа усӑ куракансем валли республика парламенчӗ ҫӑмӑллӑхсем те палӑртнӑ. Тӗслӗхрен – налук тытӑмӗнче.

Ирина ПАВЛОВА.

Вӑрман пушарне сӳнтерме

Республикӑна вӑрман пушарне сӳнтермелли ятарлӑ 4 трактор килсе ҫитнӗ.

Техникӑна федераци бюджетӗнчен – 3,1 млн тенкӗ тата республикӑннинчен 0,2 млн тенкӗ уйӑрнӑ укҫапа туяннӑ.

2010-2012 ҫулсенче республикӑри вӑрман хуҫалӑхне 61 техника килнӗ. Ҫак тӗллеве пурнӑҫлама пурӗ 100 млн тенкӗ, ку шутран 75 млн тенкӗ республика бюджетӗнчен, уйӑрнӑ. Ҫавна май вӑрманти пушар шучӗ чакнӑ. Сӑмахран, 2011 тата 2012 ҫулсенче вӑрман хуҫалӑхӗсенче пӗрер пушар пулнине шута илнӗ, 2013 ҫулта вара пӗрре те пулман. Ҫуллахи тапхӑрта кӑҫал 0,86 гектар лаптӑк ҫинче виҫӗ хутчен «хӗрлӗ автан» ташланӑ. Вӗсене вӑхӑтра сӳнтернӗ май вӑрман фондне тӑкак кӳмен.

Валентина МАКСИМОВА.

Ял хĕрарăмĕ

Юнпа мар, чунпа тăван

Вĕсемпе эпĕ «Çулталăк çемйи» республика конкурсĕнче паллашрăм. Михайловсем ку ăмăртура «Чи ĕçчен çемье» номинацире çĕнтерчĕç. Чăваш Енри чи маттур, ĕçчен çемьепе курнăçма Тăвай районĕнчи Енĕш Нăрваша çитсе курма тĕв турăм.

«Мĕншĕн мана илместĕн?»

Икĕ хутлă пысăк çуртра пурăнаççĕ Михайловсем. Владимир Петровичпа Светлана Николаевна пĕр ывăл çитĕнтерни. Тĕрĕсрех, икĕ ывăл пулнă вĕсен. Шел те, Денис ачаллах пурнăçран сарăмсăр уйрăлнă. Шăпах çак хуйхă хыççăн ача усрава илес шухăш çуралнă вĕсен. Çитменнине Леня та каярахпа Тăвайĕнчи шкулта вĕренме пуçланă. Çавна май кермен ача-пăча сассисĕр пушанса юлнă. «Эпĕ ача чухнех йышлă çемьене кăмăллаттăм, вĕсене ăмсанаттăм. Хам вара шăллămпа çеç ӳснĕ. Аттеанне вăрçнине пăхмасăр нумай ачаллă çемьесем патне выляма çӳреттĕм», – аса илет иртнине кил хуçи хĕрарăмĕ.

Пĕр çулхине Канашри интернатран хĕллехи каникул вăхăтĕнче сакăр ача илсе таврăннă Светлана. Вĕсемпе туслашма та ĕлкĕрнĕ вăл. Ахальтен мар каярахпа интерната ача илме кайсан лешсем: «Мĕншĕн мана илместĕн?» – тесе пыра-пыра ыйтнă унран. Михайловсем вара пĕр тăван Альăпа Артура (ашшĕсем уйрăм) суйланă. Халĕ вĕсем пысăкланнă ĕнтĕ. Аля – ырăнти шкулта 11-мĕш класра, Артур 9-мĕшĕнче вĕренет. Каярахпа çемьене Сергей хутшăннă. Ăна та çуллахи каникула çеç илсе килнĕ малтан. Анчах Артурпа çывăх туслашнăскерĕн интерната каялла каяс килмен. Арçын ача паян 6-мĕш класра пĕлӳ илет. Иртнĕ çул вара çемье пукане пек чипер пĕртăвансене Настьăпа Машăна хăйсен хӳттине илнĕ. Настя кăçал пĕрремĕш класа кайнă, Маша ача садне çӳрет. Аслисем Михайловсене «аппа», «пичче» теççĕ пулсан, кĕçĕннисем вара – «аннепе атте». Чи кирли – вĕсем пĕр çемье. Нихăшне те уйăрма çук.

Сăваплă ĕç

«Ют ачасене илме мĕнле хăрамастăн?» – кăсăкланать ял халăхĕ пĕрмай. Эпĕ яланах: «Хăрасан пурăнмалла та мар», – тетĕп. Вĕсене пĕчĕкрен воспитани пама тăрăшмалла, каярахпа пĕр-пĕринчен вĕренеççĕ», – кăмăллăн сăмахлать Светлана Николаевна. Пурнăç юмахри пек пыл та çу мар паллах. Ют ачасене пăхма çăмăл мар. Акă Альăпа Артур интернатра чухне пӳре чирĕпе аптранă. Каярахпа больницăра выртса тухнă. Кил хуçи хĕрарăмĕ вĕсене тĕрлĕ курăкпа та сипленĕ. Халĕ хăйсене аванах туяççĕ, анализ кăтартăвĕсем те лайăх. Аля шкулта «4» тата «5» паллăпа вĕренет пулсан, Артурпа Сергейшăн Светлана Михайлова учитель ырăнĕнче. Маларах вĕсене килти ĕçсене тума пулăшнă, вулама вĕрентнĕ. Ахальтен мар арçын ачасем ăна амăшĕ ырăнне хурса хисеплеççĕ, чунри вăрттăн ĕмĕчĕсемпе те паллаштараççĕ.

Тăрăшни сая кайман: арçын ачасем халĕ вĕренӳре ĕлкĕрсе пыраççĕ, тĕрлĕ предметпа олимпиадăсене хутшăнаççĕ. Вĕсем спортпа та туслă. Аля кĕрешме çӳрет, Артурпа Сергей футболла выляççĕ. Вĕсене кура пĕчĕк хĕрĕсем те ăмăртса чупаççĕ.

Сергей ӳкерме кăмăллать. Çамрăк ӳнерçĕ ача садне илемлетме çӳрет.

«Ачана воспитани парасси хĕрарăмшăн чи сăваплă ĕç, – тет Светлана Николаевна. – Ют ачасене пăхса çитĕнтересси пушшех те. Çĕр çинче пурăннă чухне ырă ĕç кăна пурнăçламалла».

Пĕри – пуриншĕн, пурте – пĕриншĕн

Михайловсем чи ĕçчен çемье пулнине хам курса ĕнентĕм. Кил-çурчĕ тирпейлĕ. Кашни япала хăй ырăнĕнче. Хĕрсем килçурт тасатма, япала çума, апат пĕçерме пулăшаççĕ пулсан, арçын ачасем кил-тĕрĕшре вăй хураççĕ. Техникăпа та туслă вĕсем. Пысăк ĕçсене вара пурте пĕрле пурнăçлаççĕ. Çĕрулми лартасси, кăларасси вĕсемшĕн уяв ырăнĕнче тейĕн. Кирек мĕнле ĕçе те тиркемеççĕ. Тепĕр ырă йăла пур çак çемьере: пĕр-пĕр ĕçшĕн кашни явап тытать. Унсăр пуçне айăпа кĕрсен пĕчĕккисене кĕтесе тăратаççĕ, пысăккисене вара черетсĕр наряд кĕтет: е чашăк-тирĕк çумалла, е кил-çурт тирпейлемелле.

Михайловсен ывăлĕ Леонид та çемье çавăрнă. Мăнукĕ Даниил аслашшĕпе асламăшĕ патне час-часах килет. Кунта унпа выляма ача-пăча туллиех-çке.

Мăнкуна уявлама çемйипех чиркĕве каяççĕ вĕсем, пурте Турă юнне ăша илеççĕ.

Вăрмана çырла-кăмпана каймалла е çулçӳреве тухмалла, хĕлле йĕлтĕр сырса уй-хире вĕçтермелле – яланах пĕрле вĕсем. Светлана Николаевна хăй юрра-ташша ăста пулнăран ачасене культура çуртне те илсе çӳрет. Ялти пĕр концерт-спектакль те вĕсем хутшăнмасăр иртмест. Шăпах çак лайăх енсем çемьене туслаштараççĕ, çирĕплетеççĕ.

Ырă улмуççи тутлă çимĕç çитĕнтерет тени тĕрĕсех. Ĕçчен, пултаруллă çемьере пархатарлă ачасем ӳсеççĕ. Ан тив, юнпа вĕсем тăван мар, анчах чунпа пĕр тăван. Пурнăç, телей пĕрлештернĕ вĕсене. Ăраскаллă шăпа çак çемьене илсе килнĕ. Светлана Николаевнăпа Владимир Петрович хӳттинче савăнса пурăнаççĕ. Малашне те телейлĕ кун-çул вĕсене.

Лайăх кĕнеке кулачпа тан

Кирек хăш ялта пулнă май ялан вулавăша кĕме тăрăшатăп. Ял çынни, ача-пăча кĕнеке вулама пăрахман-и? Ку тăрăхра хаçат-журнал çырăнса илеççĕ-и? Чăвашла кĕнекесем çителĕклĕ-и? Çакнашкал ыйтусем канăç памаççĕ мана.

Галина Ефимова Çĕрпӳ районĕнчи Ямашри вулавăшра 30 çул ĕçлет. Вулакана вăл ятран çеç мар, мĕнле кĕнеке кăмăллани таранах пĕлет. Хальхи вăхăтра чылайăшĕ килте хаçат-журнал çырăнмасть иккен. Çавна май ятарласа библиотекăна çӳрет. Ахальтен мар кунта 15 тĕрлĕ кăларăм килсе тăрать. Вĕсен йышĕнче «Хыпар» Издательство çурчĕн кăларăмĕсем те пур. Галина Алексеевна каланă тăрăх – ял çынни ытларах чăвашла вулама кăмăллать. Акă сакăр теçеткерен иртнĕ Федор Марков кĕнекесĕр пурăнаймасть. Вăл уншăн чун апачĕ ырăнĕнче. Анфиса Александрова, Петрпа Надежда Архиповсем те час-часах вулавăша çӳреççĕ. Çамрăк ăру вара питех вуласшăн мар. Çавăнпа та ачасене кĕнекене пĕчĕкрен юратма вĕрентет библиотекарь. Ача садне çӳрекен шăпăрлансем яланах ун патĕнче хăнара. Вĕсемпе тĕрлĕ мероприяти ирттерме те кăсăк.

Ял çынни ытларах Улькка Элменĕ, Ангелина Павловская, Николай Симунов, Геннадий Максимов хайлавĕсене килĕштерсе вулать. Вĕсен кĕнекисем алран-алла çӳресех кивелеççĕ. Лайăх хайлав тутлă кулачпа танах çав.

Вулавăш сукмакĕ такăр пултăр тесе темĕн те тума тивет хальхи библиотекарĕн. Çавна май чылайăшĕ библиотека çумĕнче кружоксем йĕркелет. Ямашра та хĕрарăмсем улах лараççĕ. Кружок ячĕ те çакнашкал. Алĕç тума кăмăллакансем пуçтарăнаççĕ унта. Каярахпа çак япаласенчен кунта курав йĕркелеççĕ. Акă тĕрлес енĕпе Амачкасси ялĕнчи Галина Сергеевăна çитекенни çуках. Ямашри Нина Смирнова вара çыхма юратать. Вăл çăматă тума та ăста. Хĕрарăмсем улахра апат-çимĕç пĕçерес тĕлĕшпе те кăсăкланаççĕ.

Ырăнти «Ямаш» фольклор ансамбльне çӳрекенсем тухья тума вĕренеççĕ. Кашнийĕ хăй валли çак çи-пуçа хатĕрлет. Паллах, улах ларнă вăхăтрах вуланă кĕнекене те сӳтсе яваççĕ, «чун апатне» пĕр-пĕрне активме сĕнеççĕ.

Сăнавсемпе ĕненӳсем

Каснă çӳçе навус купи айне пăрахаççĕ. Çара çĕре пăрахсан кайăк йăва çавăрать те пуç ыратакан пулать.

Çӳç пайăрки çивĕте кĕрейменни – каччă каясса.

Çӳçе мухтасан тăкăнма тытăнать.

Хăвăн çӳçне ху касма юрамасть, телейне çухатан.

Эрнекун çӳç кассан вăл часах шуралать.

Куç кĕçĕтни – макăрасса.

Куç харши кĕçĕтни – çынпа вăрçăнасса.

Куç ӳкесрен булавка тирме хушаççĕ.

Куç харшисен хушши çывăх пулманни инçете качча каясса систерет.

«КАПКĂН» КĔТЕСĔ

Страницăна Валентина ПЕТРОВА хатĕрленĕ.

ЧĂВАШ НАЦИ ТЕЛЕКУРАВĔН ЭРНЕЛĔХ ПРОГРАММИ

Тунтикун, декабрĕн 22-мĕшĕ
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ЫЛТĂН ÇӲПÇЕРЕН» (6+)
19.00 «ОТКРЫТЫЙ РЕГИОН» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ВРЕМЯ КРАСОТЫ» (12+)
20.30 «АКИЛБУПСЕР» (6+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Ытларикун, декабрĕн 23-мĕшĕ
6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ЫЛТĂН ÇӲПÇЕРЕН» (6+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
19.00 «ЯШ ЧУХ, ÇАМРĂК ЧУХ» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «БУМЕРАНГ» (12+)
20.30 «КОМФОРТНЫЙ ГОРОД» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Юнкун, декабрĕн 24-мĕшĕ
6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ÇАВРА СĔТЕЛ» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
20.30 «СПОРТ ДЛЯ ВСЕХ» (12+)
20.45 «ОДИН ДЕНЬ С ПРОФЕССИОНАЛОМ» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Кĕçнерникун, декабрĕн 25-мĕшĕ
6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
19.00 «АВАН-И» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ЗАКОНОДАТЕЛИ» (12+)
20.30 «МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Эрнекун, декабрĕн 26-мĕшĕ
6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ЧĂВАШ ХАЛĂХ ЮМАХĔСЕМ» (0+)
19.00 «ЭХ, ЮРРĂМ, ЯНĂРА!» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «СЛЕД В ИСТОРИИ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» (12+)
21.00 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
21.15 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Шăматкун, декабрĕн 27-мĕшĕ
6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
9.00 «ВРЕМЯ ЗДОРОВЬЯ» (12+)
9.30 «АКИЛБУПСЕР» (12+)
10.00 «ДЖУНГЛИРЕ ÇУХАЛНИСЕМ». ЧĂВАШЛА КУÇАРНĂ ФИЛЬМ (12+)
17.00 «БУМЕРАНГ» (12+)
17.30 «СЛЕД В ИСТОРИИ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» (12+)
18.30 «КОМФОРТНЫЙ ГОРОД» (12+)
19.00 «ВРЕМЯ КРАСОТЫ» (12+)
19.30 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
20.30 «ÇАПЛА ПУЛТĂР!» (12+)

Вырсарникун, декабрĕн 28-мĕшĕ
9.00 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
9.30 «ТАКИЕ ЖЕ» (6+)
10.00 «СИРЕ НИКОНОРОВА ГРАЖДАНКА КĔТЕТ». ЧĂВАШЛА КУÇАРНĂ ФИЛЬМ (12+)
17.00 «МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ» (12+)
17.30 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
18.00 «ОТКРЫТЫЙ РЕГИОН» (12+)
18.30 «ЯШ ЧУХ, ÇАМРĂК ЧУХ» (12+)
19.00 «КОНЦЕРТ, ПОСВЯЩЕННЫЙ 90-ЛЕТИЮ СО ДНЯ ОСНОВАНИЯ ЧУВАШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО АНСАМБЛЯ ПЕСНИ И ТАНЦА» (12+)

УЙĂХ КАЛЕНДАРĔ

Число, кун		Декабрь, 17 – юнкун	Декабрь, 18 – кĕçнерникун	Декабрь, 19 – эрнекун	Декабрь, 20 – шăматкун	Декабрь, 21 – вырсарникун	Декабрь, 22 – тунтикун	Декабрь, 23 – ытларикун
ХĔВЕЛ	тухать	8.18	8.19	8.19	8.20	8.21	8.21	8.22
	анать	15.15	15.16	15.16	15.16	15.17	15.17	15.18
Кун тăршшĕ		6.57	6.57	6.57	6.56	6.56	6.56	6.56
УЙĂХ	тăхри	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	çĕнĕ уйăх (7.35)	тулса пырать
	кунĕ (12 сехет тĕлне)	25-мĕш кун	26-мĕш кун	27-мĕш кун	28-мĕш кун	29-мĕш кун	2-мĕш кун	3-мĕш кун
		Тараса паллинче	Скорпион паллинче	Скорпион паллинче	Ухăçă паллинче	Ухăçă паллинче	Ту качаки паллинче	Ту качаки паллинче

АХРĂМ

«Чăвашсем — чăн-чăн паттăрсем»

Иртнĕ ĕмĕрти 70-мĕш çулсен пуçламăшĕнче Чăваш АССР журналисчĕсен союзĕн правленийĕн яваплă секретарĕнче Антип Николаевич Николаев (Шевле) ĕçлеме пуçларĕ. Вăрçă çулĕсенче шахтăра вăй хунă, сăвăсем çырнă. Инçет Хĕвелтухăçĕнче яппун милитарисчĕсемпе çапăçнă офицер. Çирĕм пĕр çул çар журналисчĕ пулнă. Паллă очеркист. Аркадий Гайдар премийĕн лауреачĕ.

Антип Николаевич хăйĕн пуçарулăхĕпе палăрса тăратчĕ. Журналистсем патне час-часах çĕршыври тата республикăри паллă çынсене тĕлпулусене чĕнетчĕ. Пĕррехинче вăл Шупашкарти Володарский урамĕнчи Пичет çуртне хитре сăнпитлĕ вăтам çулсенчи хĕрарăмпа пычĕ. Иккĕмĕш хута хăпарсан чарăнса тăчĕç, тем канашларĕç: ни çӳлелле хăпармаççĕ, ни иккĕмĕш хутра вырнаçнă «Коммунизм ялавĕ» (халĕ – «Хыпар») хаçат редакцине кĕмеççĕ. Вĕсем патне хаçат редакторĕ Демьян Филиппович Семенов тухрĕ.

– «Пионер сасси» хаçат редакцийĕнче ĕçлекенсемпе тĕл пулма Любовь Тимофеевна Космодемьянская килчĕ, – паллаштарчĕ хăнапа Антип Николаевич. – Хаклă хăнана тăваттăмĕш хута хăпарма йывăр. Сирĕн патăрта пĕр-пĕр пушă пӳлĕм тупаймăр-ши?

– Тархасшăн, иртĕр, – кăмăллăн сывлăх сунса алăка уçрĕ Демьян Филиппович.

Ун чухне Любовь Тимофеевна Шупашкар районĕнчи «Герой» колхозри (председателĕ Г.Ф.Астраханцов) ялхуçалăх ĕçченĕсемпе те тĕлпулу ирттернĕ. Çак меллĕ самантпа усă курса Антип Николаевич ăна Пичет çуртне хăнана чĕнсе килнĕ. Çав çулсенче шкул ачисем пурте тенĕ пекех Любовь Космодемьянская çырнă «Зойăпа Шура çинчен» кĕнекене вуласа ӳснĕ. Çамрăк журналистсемшĕн те Зоя легенда геройĕ пекех туйăннă. Чăваш кĕнеке издательствинче 1952 çулта тухнă вăл. Ăна чăвашла А.М.Горький ячĕллĕ литература институтĕнче вĕренекен Макар Хури сăвăç куçарнă.

«Пионер сасси» хаçат ĕçченĕсем хаклă хăнана Пичет çуртĕнче кăларакан хаçат-журналпа паллаштарчĕç, Чăваш Енре çуралса ӳснĕ паллă çынсен сăнӳкерчĕкĕсене кăтартрĕç. Такам та пур кунта! Паллă ăсчах Никита Бичурин, Петр Егоров архитектор, Андриян Николаев летчик-космонавт, Граждан вăрçи геройĕ Василий Чапаев, карапсем тăвакан Алексей Крылов, икĕ хут Социализмла ĕç Геройĕ Сергей Коротков, артистсем, писательсем...

Европа чемпионĕн, 15 хутчен СССР чемпионĕ пулнă Ардалион Игнатьевăн сăнӳкерчĕкне кăтартсан Любовь Тимофеевнăн кăмăлĕ тăрук пăсăлчĕ.

– Эсир мĕн? – куçне пăркаларĕ вăл. – Мана айван тесе ан шутлăр-ха. Ку – негр вĕт! Негр чупать...

Пурте аптраса ӳкрĕмĕр, нимĕн калама пĕлместпĕр. Антип Николаевич мана хăвăрт Ардалион Игнатьев çинчен çырнă вырăсла хаçатсем тупса килме хушрĕ. «Советская Чувашия» хаçат редакторĕ Матвей Семенович Семенов ман ыйтăва хăвăрт татса пачĕ. Унсăр пуçне вăл Мускаври журналсенче пичетленнĕ Ардалион Игнатьев сăнӳкерчĕкĕсене те парса ячĕ.

Ман алăри хаçат-журнала çавăркаласа пăхсан Любовь Тимофеевна йăвашшăн кулса илчĕ.

– Маттур, маттур чăвашсем, – терĕ кăмăллăн. – Çĕр çинче те, тинĕсре те, вăрçăра та, космосра та, спортра та паттăрсем.

Герман ЖЕЛТУХИН.

Виталий ИСАЕВ сăнӳкерчĕкĕнче Любовь Космодемьянская варринче.

АХ, АНЧАХ

Налук пытартăн – саваламан сак çине

Çĕмĕрле районĕнчи «Молочное дело» предприятин директорĕпе тĕп бухгалтерне саваламан сак çине вара налукран пытанса юлма хăтланни лартнă. РФ УК-ăн 199 статйипе айăпласа иккĕшне те 3,5 çул условнăй майпа ирĕкрен хăтарнă.

Икĕ юлташăн пĕр шухăш тенĕ. Пуяс килни икĕ пуçлăха самантрах туслаштарнă. Хайхисем кавар-лашса предприятин 34 млн та 600 пин тенкине налукран пытарса хăварнă. Налук органне вара суя документсем тăратнă. Кăлăхах, ултав çиеле тухнă.

Икĕ уралла йытă

Йĕрке хуралçисене те çивĕч шăллă, икĕ уралла йытăсем тапăнаççĕ иккен. Ку пăтăрмах кăçалхи августра пулса иртнĕ. Каçхине право хуралне васкавлă хыпар пĕлтернĕ: Шупашкартан Сĕнтĕрвăррине кайма тухнă çăмăл машинăра наркотик пур-мĕн. Машина Сĕнтĕрвăррине çитсенех полицейскисем унăн çулне пӳлнĕ, водительпе пассажирсене тухма ыйтнă. Пĕрисем каланине тӳрех пурнăçланă-ха, анчах 18 çулти Иванов пăхăнма килĕшмен. Эрех ĕçнĕскер йĕрке хуралçисемпе тавлашма-хирĕçме тытăннă. Уголовнăй шырав пайĕн пуçлăхĕ салонран туртса кăларма пуçласан каччă ăна хулпуççийĕнчен усал йытă пек шатăрт! çыртса лартнă. Аран-аран хăйпăтса илнĕ пуçтаха. Çыртма юратни ахаль иртмен, çывăх вăхăтра ăна суд тенкелĕ çине лартĕç.

Л. АЛА.

Сертификатсăр, декларацисĕр

Пăрачкав районĕн прокуратури çын сывлăхĕшĕн, пурнăçĕшĕн тата тавралăхшăн хăрушсăрлăх кăларса тăракан требованисемпе çирĕплетнĕ апат-çимĕçе вырнаçтарас тĕлĕшпе саккуна пăхăннине тĕрĕсленĕ.

Алексей Шильников предприниматель Пăрачкав районĕнчи Семеновское ялĕнчи «Людмила» лавккара апат-çимĕçе (кăлпасси, пулă) сертификатсăр тата декларацисĕр сутнă. Çавна май предприниматель тĕлĕшпе административлă ĕç пуçарнă. ЧР Арбитраж сучĕн йышăнăвĕ тăрăх Шильникова 20 пин тенкĕлĕх штрафланă.

В. МАКСИМОВА.

Кредит портфелĕ хулăнланать

Реклама

Раççей ялхуçалăх банкĕн Чăваш Енри филиалĕн уйрăм çынсен кредит портфелĕ 6 млрд тенкĕрен иртнĕ. Çулталăк пуçланнăранпа 16,4 процент хăпарнă. Çынсем хушма хуçалăха аталантарма, потребитель тата ипотека кредичĕсем уйрăмах нумай илнĕ. 2014 çулта çурт-йĕр туянма кредит илекенсен шучĕ те палăрмаллах ӳснĕ. 2013 çулхипе танлаштарсан банкăн Чăваш Енри филиалĕнче ипотека 3 хут ытларах панă. Филиал директорĕ Ирина Письменская каланă тăрăх – учреждени уйрăм бизнеса аталантарассипе те ĕçлет. Банк пулăшăвĕпе хулапа ялсенче пурăнакансем анлă усă кураççĕ.

РФ Тĕп банкĕн 3349-мĕш номерлĕ генеральнăй лицензийĕ.

КАЯ ЮЛСАН – КАЮ ШĂТАТЬ

Декабрь – хĕрӳ вăхăт

Росреестрăн Чăваш Енри управленийĕ палăртнă тăрăх – куçман пурлăхпа килĕшӳ прависен патшалăх регистрацийĕ валли документсем тăратма декабрь чи хĕрӳ вăхăт шутланать.

2015 çулхи январĕн 1-мĕшĕнчен пуçласа куçман пурлăхпа килĕшӳ прависен регистрацийĕшĕн тӳлекен пошлина виçи самаях ӳсет. Сăмахран, уйрăм çыншăн – 1 пинрен 2 пин тенкĕ таран, организацишĕн – 15 пинрен 22 пин тенкĕ таран.

«Патшалăх пошлини ӳснĕ май республикăра, Раççейри пекех, хĕвĕшӳ пуçланма пултарать. Унсăр пуçне çулталăк вĕçĕнче бюджетран тĕрлĕ программа тата проект валли (авариллĕ çурт-йĕртен çынсене куçарасси, тăлăх ачасене, уйрăм категорири ветерансене, инвалидсене çурт-йĕрпе тивĕçтересси, çурт-йĕр сертификатне парасси тата ыт. те) уйăрнă укçа-тенке васкасах вырнаçтарма тăрăшаççĕ. Иртсе пыракан çулталăкра граждансен пур документа та йĕркелесе çитермелле. Çавна май документ тăратакан çын йышĕ ӳсме пултарать», – тет управлени ертӳçи Екатерина Карпеева.

Росреестрăн Чăваш Енри управленийĕ çакнашкал лару-тăруран çăмăллăнах тухма регистраци органне маларах пыма сĕнет. Документсене управлени, кадастр палатин офисĕсене, çавăн пекех нумай тĕллевлĕ центрсене пама юрать.

«Малтанхи çырăну» çăмăллăхпа усă курсан аван пулмалла. Ăна Росреестр порталĕ урлă пурнăçлама пулать. Интернетпа усă курма пĕлменнисен кулянма кирлĕ мар. Гражданин Росреестр ĕçченĕ патне шăнкăравласа хăйĕн кунне палăртма пултарать. Çак телефон номерĕсемпе шăнкăравламалла: 8 800 100 34 34, 62-62-21 е Росреестрăн районти уйрăмĕпе çыхăнмалла.

Малтанхи çырăну пирки управлени сайтĕнче тата Росреестр порталĕнче пĕлме пулать.

Росреестрăн Чăваш Енри управленийĕн пресс-службли.

РЕКЛАМА, ПĔЛТЕРӲСЕМ

ПРОДАЮ СУТАТĂП

2. АКЦИЯ! Блоки керамзитобетонные 20х20х40 – 33 руб., 12х20х40 – 29 руб., 10х20х40 – 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 89674704677.

3. АКЦИЯ! Кольца колодезные диам. 0,7 м, 1 м, 1,5 м. Д-ка манипулятором. Бурение. Т. 89674704677.

АУ «Издательский дом «Хыпар»
требуется МЕНЕДЖЕР ПО РЕКЛАМЕ
Зарплата высокая + %
Справки по телефонам: 56-00-67, 56-04-14.

АУ «Издательский дом «Хыпар»
СДАЕТ ПОМЕЩЕНИЯ ПОД ОФИС
на 7 этаже Дома печати
Справки по телефонам: 28-83-70, 56-04-14.

ОАО «ЧУВАШВТОРМЕТ»
ЗАКУПАЕМ ЛОМ ЦВЕТНЫХ И ЧЕРНЫХ МЕТАЛЛОВ ДОРОГО.
г. Чебоксары, Гремячевский проезд, 5 а.
Тел.: (8352) 63-42-12, 63-51-84.
Лицензия № ЧР 21/01/03 от 31.08.2001.
Реклама

«ХРЕСЧЕН САССИ»
Обществăпа политика хаçачĕ
Индекс 54838
Учредительсем – Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерстви, Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерствин «Хыпар» Издательство çуртĕ» Чăваш Республикин хăйтытăмлă учрежденийĕ

ДИРЕКТОР-ТĔП РЕДАКТОР – В.В. ТУРКАЙ
Редактор – Е.Н. НИКОЛАЕВА (тел. 56-34-63)
Редакципе издатель адресĕ: Шупашкар, И. Яковлев пр., 13.
Телефонсем: директор-тĕп редактор – 56-00-67, тĕп редактор çумĕ – 62-04-54, пайсем – 56-34-63, 62-50-06, 28-86-68, реклама пайĕ тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06

www.hypar.ru,
e-mail: atal-volga@mail.ru

Хаçата 2013 çулхи раштав уйăхĕн 10-мĕшĕнче Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсемпе массăллă коммуникацисен сферинчи саккунсене пăхăннине сăнаса тăракан службин Чăваш Республикинчи управленийĕ ПИ ТУ 21-00305 [1] регистрациленĕ.
Хаçата «Хыпар» Издательство çуртĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă хатĕр оригинал-макетран «Чăваш ЕН» ИПК» ПУП типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар, И. Яковлев пр-чĕ, 13.

Графикпа 17 сехетре алă пусмалла. 17 сехетре алă пуснă.
Заказ 4842
Тираж 4547

* Рекламăпа пĕлтерӳсем. Реклама тексчĕсемпе пĕлтерӳсемшĕн вĕсене паракансем яваплă.